

Economisch-Statistische Berichten

Koopavond

★

Drs. E. H. van de Poll
De Nederlandse uitvoer en de
binnenlandse bestedingen

★

Dr. Ir. J. van Veen
De Nederlandse waterhuishouding

★

Drs. J. van der Linden
Knelpunten

★

De reële inkomens in de E.G.K.S.

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

42e JAARGANG

No. 2089

WOENSDAG 10 JULI 1957

De Nederlandsche Handel-Maatschappij is een internationaal georiënteerde bank met een groot aantal buitenlandse vestigingen, affiliaties en vertegenwoordigingen. Zij bemiddelt bij im- en export en transitozaken en geeft inlichtingen over betalingsgewoonten en -mogelijkheden. De N.H.M. staat U ook ter zijde bij het leggen van handelscontacten in Azië, het Midden-Oosten, Afrika, Amerika en elders.

Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.

Hoofdkantoor: Amsterdam, Vijzelstraat 32

vacatures

GEMEENTE GRONINGEN

Voor de afdeling grondverwerving en grondverkoop van de gemeentelijke dienst der stadsuitbreiding en volkshuisvesting wordt gevraagd een

Hoofdamtenaar

die na een periode van twee jaren de leiding van de huidige afdeling grondbedrijf kan overnemen.

Kandidaten voor deze vacature dienen een ruime ervaring met, dan wel een uitgebreide belangstelling voor onteigening, aankoop en verkoop van gronden te bezitten.

Tenminste middelbare schoolopleiding vereist.

Aanstelling in de rang van referendaris A of technisch hoofdamtenaar voor bijzondere diensten. Salaris f 10.810,44 tot f 11.363,76, resp. f 9.519,36 tot f 11.363,76 (inclusief 6% en A.O.W. compensatie, exclusief 4% vakantietoeslag).

Directe vaste aanstelling is niet uitgesloten; verplaatsings-, reis- en verblijfkosten en vergoeding voor gezinsbezoek geschieden conform de rijksregeling. De gemeente is aangesloten bij de I.Z.A. (Instituut Ziektekostenvoorziening Ambtenaren).

Sollicitaties worden uiterlijk veertien dagen na publikatie van deze advertentie bij de directeur van de gemeentelijke dienst der stadsuitbreiding en volkshuisvesting, Gedempte Zuiderdiep 96 te Groningen, ingewacht.

R. Mees & Zoonen
Bankiers en
Assurantie-makelaars

Rotterdam

Amsterdam - 's-Gravenhage
Delft - Schiedam - Vlaardingen
Alblasserdam

Verzorging van
en adviezen inzake
levensverzekeringen
en pensioencontracten

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.
Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-W.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar. (België en Luxemburg B. fr. 400). Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H.A.M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: C. van den Berg; Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries. Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon. — COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

Koopavond

Indien men zich voor de taak zou stellen een ontwerp te maken voor een strikt rationeel ingerichte samenleving, zou men de tijden van openstelling der winkels waarschijnlijk anders regelen dan thans het geval is. Thans heeft de consument, in het bijzonder voor de aanschaf van artikelen van duurzame aard, slechts één uitwijkmogelijkheid: de zaterdagmiddag met zijn schuifelende mensenmassa's en zijn overvolle winkels. Sinds 1951 bestaat echter de mogelijkheid om gemeentelijk tot verruiming van de koopgelegenheid over te gaan door middel van een vaste wekelijkse koopavond. Deze koopavond mag uiterlijk tot tien uur 's avonds duren en niet op de zaterdag worden gesteld.

Een merkwaardig feit nu is, dat weliswaar zeer vele gemeenten van deze mogelijkheid tot instelling van een koopavond gebruik hebben gemaakt, maar dat zich hieronder tot op heden geen enkele gemeente bevindt met een inwonertal van meer dan 75.000. Dit blijkt uit een rapport¹⁾, waarin het Nederlandsch Economisch Instituut ten behoeve van het gemeentebestuur van Haarlem enige globale informatie geeft betreffende het instellen van een wekelijkse koopavond. Uit een opgave verkregen van het Directoraat-Generaal voor de

Middenstand kon worden vastgesteld, dat in één derde van de Nederlandse gemeenten (met een gezamenlijk inwonertal van ongeveer drie miljoen personen) een koopavond wordt gehouden. In een grote meerderheid van deze gemeenten, nl. 252 van de 334, is de koopavond op vrijdag geplaatst. Uit nevenstaande tabel valt af te lezen, dat slechts twee gemeenten met meer dan 50.000 inwoners — Ede en Emmen — een koopavond hebben. Alle andere grote gemeenten hebben hiervan tot nog toe afgezien.

Hoe luidt nu de mening van degenen, die rechtstreeks bij de koopavond betrokken zijn, nl. de middenstand, het winkelpersoneel en de consument? Uit bovenvermeld rapport blijkt, dat het winkelpersoneel in het algemeen tegen is, dat de middenstand verdeeld maar in meerderheid ook tegen is, en dat ten slotte de consument merkwaardigerwijs niet zo duidelijk voor is, als men wel zou verwachten. De houding van het winkelpersoneel is gemakkelijk te be-

¹⁾ „Enige aspecten van het instellen van een wekelijkse koopavond”.

grijpen, maar dat de winkeliers niet in meerderheid voor zijn vraagt al om verklaring. In het algemeen schijnt men in middenstandskringen van oordeel, dat avondopenstelling de kosten hoger en het personeel schaarser zal maken, terwijl van een stijging der totale omzetten nauwelijks sprake zal zijn. De uitkomst zou dan eerder een verslechtering dan een verbetering van de rentabiliteit zijn. Een opiniepeiling te Hilversum, waar tot op heden nog geen koopavond is ingesteld, wees uit, dat slechts 23 pCt. van de winkeliers ter plaatse voor een koopavond was. In het centrum van de stad was het percentage voorstanders groter, nl. 31. Opmerkelijk was, dat het grootste deel van de bedrijven met meer dan 10 man personeel en zelfs alle geënquêteerde bedrijven met meer dan 40 personen in dienst vóór instelling van een koopavond was.

Is de animo van de middenstand conjunctuurgevoelig? Een uiteenzetting van de heer Beerman in de Rotterdamse gemeenteraad zou dit doen geloven: „In 1919 en 1921, toen er hoogconjunctuur was, bestond er een streven (ook bij de middenstand) om te komen tot winkelsluiting. Toen echter de Winkelsluitingswet was aangenomen en in 1932 zou worden ingevoerd, was er een economische crisis en

toen was het geluid, dat de winkelstand liet horen een geheel ander. Men vindt uit die tijd adressen van de Koninklijke Nederlandse Middenstandsbond en van andere organisaties aan de regering, dat men toch vooral de middenstand de mogelijkheid niet moest benemen om actief werkzaam te zijn”.

Ten slotte de houding van de consument. Een enquête van de Nederlandse Huishoudraad wijst uit, dat 63,5 pCt. van de geënquêteerden (huisvrouwen) vóór instelling was. De Hilversumse meningspeiling komt tot een lager percentage voorstandsters, nl. 44. Het is niet uitgesloten, dat het publiek anders zou hebben gereageerd als de avondopenstelling een vertrouwd en ingeburgerd instituut was geweest. Of mag men de Nederlandse Consumentenbond zien als een meer „verlicht” en bewust deel van het publiek? Deze organisatie heeft al geruime tijd geleden een proefneming met een koopavond voorgesteld. M.i. verdient deze suggestie voor de grote gemeenten nog steeds overweging.

N.E.I.

C. J. A. JANSEN.

Inwonertal	Aantal gemeenten (1 jan. 1956)	Aantal gemeenten met een koopavond	Aantal gemeenten met een koopavond in pCt. van het totaal aantal gemeenten
minder dan 500	19	2	11
500- 1.000	82	14	17
1.000- 2.000	151	38	25
2.000- 5.000	337	137	41
5.000- 10.000	215	86	40
10.000- 20.000	114	41	36
20.000- 50.000	54	14	26
50.000-100.000	19	2	11
100.000-200.000	8	—	—
200.000 en meer	4	—	—
Totaal	1.003	334	gem. 33,3

INHOUD

Koopavond, door Drs. C. J. A. Jansen	Blz. 543	assurantiëkennis, bespr. door R. A. Haverkorn van Rijsewijk	Blz. 555
De Nederlandse uitvoer en de binnenlandse bestedingen, door Drs. E. H. van de Poll	544	Mr. W. J. van Eijkern en Mr. G. J. Balkenstein: De wet op de Bedrijfsorganisatie, bespr. door Mr. W. F. Lichtenauer	556
De Nederlandse waterhuishouding, door Dr. Ir. J. van Veen	547	Geld- en kapitaalmarkt, door Drs. J. C. Brezet ...	556
Knelpunten, door Drs. J. van der Linden	550	Notities:	
Aantekening:		De Amerikaanse detailhandel in levensmiddelen	546
De reële inkomens in de E.G.K.S.	552	Duitse investeringen in het buitenland	549
Boekbesprekingen:			
H. van Barneveld: Inleiding tot de algemene			

Schrijver gaat na, of voor de belangrijkste Nederlandse uitvoerprodukten een invloed van de binnenlandse bestedingen kan worden vastgesteld, welke een oorzaak zou kunnen zijn van de minder gunstige ontwikkeling in 1956 van de Nederlandse uitvoer. Voor deze uitvoerprodukten moet sprake zijn geweest van een relatief achterblijven van de uitvoer vergeleken bij de concurrenten, niet veroorzaakt door moeilijkheden aan de vraagkant, en de binnenlandse omzet moet als percentage van de totale omzet zijn gestegen. Op grond van ter beschikking staande statistieken en door het bedrijfsleven gepubliceerde gegevens constateert schrijver dat voor 29 pCt. van de onderzochte produkten wel met zekerheid kan worden vastgesteld dat de stijging van de binnenlandse bestedingen de uitvoer heeft benadeeld. Indien de twijfelgevallen worden medege-rekend dan zou ca. 43 pCt. van de onderzochte posten de invloed van de bestedingen hebben ondergaan.

De Nederlandse uitvoer en de binnenlandse bestedingen

Het stijgingstempo van de Nederlandse uitvoer is vooral in de tweede helft van 1956 sterk achteruitgelopen en belangrijk achtergebleven bij dat van de concurrerende landen. Dit verschijnsel kan, zoals uit onderstaande cijfers blijkt, niet aan een relatief ongunstige ontwikkeling van de Nederlandse uitvoerprijs worden geweten.

TABEL 1.

*Stijgingstempo uitvoer Nederland en concurrenten a)
t.o.v. de overeenkomstige periode vorig jaar*

	1955 totaal	1956 totaal	1956 1e half- jaar	1956 3e kw.	1956 4e kw.
Uitvoerwaarde:					
Nederland	+ 12	+ 7	+ 12	+ 3	+ 1
Concurrenten	+ 9	+ 14	+ 15	+ 14	+ 13
Nederland-Concurrenten ..	+ 3	- 7	- 3	- 11	- 12
Uitvoerprijs:					
Nederland	+ 1	+ 2	+ 2	+ 2	0
Concurrenten	+ 2	+ 3	+ 4	+ 2	+ 2
Nederland-Concurrenten ..	- 1	- 1	- 2	0	- 2
Uitvoervolume:					
Nederland	+ 11	+ 5	+ 10	+ 1	+ 1
Concurrenten	+ 7	+ 11	+ 11	+ 12	+ 11
Nederland-Concurrenten ..	+ 4	- 6	- 1	- 11	- 10

a) De O.E.E.C.-landen en de Verenigde Staten inclusief „special categories”

Het ligt voor de hand een van de oorzaken eerder te zoeken in de, bij een beperkte produktie, sterk gestegen binnenlandse bestedingen; immers het lijkt onder de huidige omstandigheden waarschijnlijk dat deze toegenomen bestedingen niet alleen de invoer maar ook de uitvoer hebben beïnvloed. Reeds in 1954, bij de behandeling van de Rijksbegroting van het Departement van Economische Zaken voor 1955, heeft Minister Zijlstra gewezen op het verband tussen bestedingen en uitvoer bij geringe produktie-uitbreidingsmogelijkheden. In de Jaarverslagen van De Nederlandsche Bank N.V. en van de Maatschappij tot Financiering van het Nationaal Herstel N.V. werd de minder gunstige ontwikkeling van de uitvoer in 1956 onder andere geweten aan de grote zuigkracht van de binnenlandse markt ¹⁾.

In het onderstaande zal worden nagegaan of een dergelijke invloed inderdaad voor de belangrijkste Nederlandse

¹⁾ Verslag van De Nederlandsche Bank N.V. 1956, blz. 37; Verslag Maatschappij tot Financiering van het Nationaal Herstel N.V., blz. 1.

uitvoerprodukten ²⁾ kan worden vastgesteld. Bij een dergelijk produkt moet sprake zijn geweest van de volgende omstandigheden:

1) de uitvoer moet vergeleken bij de concurrenten relatief zijn achtergebleven;

2) dit achterblijven mag niet zijn veroorzaakt door moeilijkheden aan de vraagkant;

3) de binnenlandse omzet moet als percentage van de totale omzet zijn gestegen.

Vergelijking met de concurrerende uitvoer.

Het relatieve achterblijven van de Nederlandse uitvoerprodukten in de tweede helft van 1956 kan momenteel nog slechts worden berekend voor het derde kwartaal 1956, omdat gegevens met betrekking tot de concurrenten per produkt voor het vierde kwartaal nog niet ter beschikking staan. Het verschil in stijgingstempo van de uitvoerwaarde ³⁾ van Nederland en van de concurrenten in het derde kwartaal 1956 ten opzichte van de overeenkomstige periode van het voorafgaande jaar is vergeleken met het overeenkomstige verschil in 1955 (tabel 2).

Indien de opgelopen achterstand bij de concurrenten in het derde kwartaal 1956 groter was dan de achterstand in 1955, dan wel dat de relatieve winst in het desbetreffende kwartaal geringer was dan in 1955 (in de gevallen dus dat kolom 7 een negatief teken vertoont), dan voldoen de betreffende produkten aan de eerste in de inleiding gestelde eis. De 9 posten, die een positief teken vertonen, zijn zonder meer buiten beschouwing gelaten.

De posten aardolie (313) en machines (711/716) hebben ook in het derde kwartaal 1956 een enorme stijging van de uitvoer vertoond, die zelfs groter of nagenoeg gelijk is aan die in 1955. De relatieve achteruitgang, die in kolom 7 tot uitdrukking is gekomen, is dan ook geheel te wijten

²⁾ Genomen zijn de Nederlandse uitvoerprodukten volgens de S.I.T.C.-indeling van 3 cijfers boven de f. 120 mln. in 1954 met uitzondering van de post kunstmatige meststoffen, waarvan de bestemming geheim is. Totaal vormen deze posten circa 70 pCt. van de totale Nederlandse uitvoer.

³⁾ Aangenomen is dat de prijselasticiteit zo weinig van -1 afwijkt, dat variaties in de relatieve uitvoerwaarde ten gevolge van prijsonderbieding kunnen worden verwaarloosd tegenover de in het geding zijnde ontwikkeling.

aan de toeneming van de stijging der concurrenten, hoewel onze toeneming nog steeds groter is. Bij een dergelijke ontwikkeling kan moeilijk de oorzaak van het relatieve achterblijven bij de toeneming van de binnenlandse bestedingen worden gezocht. Daar komt nog bij dat zich t.a.v. aardolie in het derde kwartaal 1956 vermoedelijk bijzondere omstandigheden hebben voorgedaan. Daarom zijn ook deze posten niet verder bezien.

Opgemerkt moge nog worden, dat de genomen posten in het totaal minder zijn achtergebleven dan de rest van de uitvoer, doch over dit resterende gedeelte, dat talrijke kleinere posten omvat, kan weinig worden gezegd.

TABEL 2.

Stijgingstempo Nederland en concurrenten (waarden)

SITC	PRODUKTEN	Nederland	Concurren-	(1) - (2)	Nederland	Concurren-	(4) - (5)	(6) - (3)
		stijgings- percentage 1955 1954 = 100	tie a) stijgings- percentage 1955 1954 = 100		stijgings- percentage 1956 III 1955III = 100	tie a) stijgings- percentage 1956 III 1955III = 100		
		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
735	Schepen	- 2	- 17	+ 15	- 15	+ 48	- 63	- 78
023	Boter	- 8	- 4	- 4	- 38	+ 2	- 40	- 36
681	Ijzer en staalprodukten	+ 44	+ 32	+ 12	- 3	+ 19	- 22	- 34
054	Groenten, aardappelen	+ 22	+ 9	+ 13	+ 4	+ 23	- 19	- 32
721	Elektrotechnisch materiaal	+ 15	+ 9	+ 6	- 1	+ 24	- 25	- 31
091	Margarine, reuzel	- 6	- 6	0	- 29	+ 1	- 30	- 30
641	Papier, karton	+ 15	+ 15	0	- 13	+ 8	- 21	- 21
292	Plantaardige produkten	+ 13	+ 2	+ 11	+ 9	+ 15	- 6	- 17
001/013	Vlees, vleesprodukten	+ 18	+ 9	+ 9	- 3	+ 4	- 7	- 16
651	Garens	+ 8	+ 3	+ 5	+ 1	+ 5	- 4	- 9
313	Aardolie	+ 17	+ 1	+ 16	+ 20	+ 11	+ 9	- 7
711/716	Machines	+ 26	+ 13	+ 13	+ 25	+ 19	+ 6	- 7
024	Kaas	+ 1	+ 8	- 7	+ 1	+ 4	- 13	- 6
653	Wollen en rayon weefsels	0	0	0	- 3	+ 2	- 5	- 5
025	Eieren	+ 10	+ 1	+ 9	+ 13	0	+ 13	+ 4
072	Cacao	- 1	+ 1	- 2	- 23	- 26	+ 3	+ 5
699	Metaalwaren	+ 10	+ 14	- 4	+ 11	+ 10	+ 1	+ 5
311	Steenkool	+ 18	+ 20	- 2	+ 26	+ 20	+ 6	+ 8
652	Katoenen weefsels	+ 6	- 9	+ 15	+ 12	- 14	+ 26	+ 11
687	Tin	- 11	- 4	- 7	- 4	- 9	+ 5	+ 12
022	Gecondenseerde melk etc.	+ 10	+ 14	- 4	+ 21	+ 6	+ 15	+ 19
599	Chemische produkten	+ 13	+ 27	- 14	+ 17	+ 10	+ 7	+ 21
412	Plantaardige oliën	- 10	- 10	0	+ 89	+ 52	+ 37	+ 37
	Totaal genomen posten	+ 11	+ 11	0	+ 5	+ 17	- 12	- 12
	Rest uitvoer	+ 14	+ 8	+ 6	+ 1	+ 11	- 10	- 16
	Totale uitvoer	+ 12	+ 9	+ 3	+ 3	+ 14	- 11	- 14

v) O.E.E.C. en U.S.A. inclusief „special categories”.

Moelijkheden aan de vraagkant.

Het is duidelijk dat produkten waarbij moeilijkheden aan de *vraagkant* hebben bestaan voor het onderhavige onderzoek buiten beschouwing moeten blijven. Bij deze produkten heeft de beperkte produktiecapaciteit geen invloed uitgeoefend op het achterblijven van het Nederlandse stijgingstempo.

In het algemeen kan wel worden gesteld dat geen afzetmoeilijkheden zijn opgetreden. Voor enkele produkten, nl. boter (023), margarine en reuzel (091) en papier en karton (641) moet evenwel een uitzondering worden gemaakt. De afzetmoeilijkheden voor boter kunnen worden afgeleid uit de grote voorraden die einde 1956 aanwezig waren, terwijl bij karton niet op volle capaciteit werd geprodu-

ceerd. Ook voor margarine hebben afzetmoeilijkheden bestaan ⁴⁾.

Uitvoer en binnenlandse bestedingen.

Voor zover de posten niet door de eerste twee voorwaarden zijn afgefallen, is de ontwikkeling van de uitvoer vergeleken met de ontwikkeling van de binnenlandse bestedingen (tabel 3). Hierbij is voor het merendeel der posten gebruik gemaakt van de omzetcijfers van de Algemene Industrie Statistiek, terwijl voor de overige produkten de consumptie-index is gehanteerd. Voor de post „Plantaardige produkten” (292) kon geen vergelijkbaar

binnenlands cijfer worden gevonden: Overigens is de samenstelling van ons uitvoerpakket (bloembollen) zeer verschillend van het uitvoerpakket van onze concurrenten.

Evenals bij de vergelijking tussen Nederland en de concurrenten is met waarde-cijfers gewerkt, waarbij wordt aangenomen dat de binnen- en buitenlandse prijs per produkt geen of weinig verschil in ontwikkeling heeft vertoond. Het blijkt dat de binnenlandse bestedingen als percentage van de totale omzet in het derde kwartaal van 1956 vrijwel over de gehele linie in meer of mindere mate zijn gestegen. Indien wordt aangenomen dat voor deze posten de produktie maximaal is geweest dan moet de binnenlandse bestedingsdrang inderdaad de uitvoerstijging hebben geremd.

⁴⁾ Zie verslag Unilever 1956, blz. 17.

(Advertentie)

STAPEL

Met papier en met plastic geïsoleerde kabels voor hoogspanning, laagspanning en telecommunicatie Kabelgarnituren, koperdraad en koperdraadkabel. Staalraad en staalband.

N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEK • DELFT

TABEL 3.

Achtergebleven uitvoerprodukten en binnenlandse omzet (waarde)

SITC	Produkten	Uitvoerwaarde Nederland x mln. gld. 1956	Achtergebleven in pCt. Kol. 7 Tabel 2	Binnenlandse omzet in pCt. van de totale omzet		
				1955	1955 a) III	1956 III
				(1)	(2)	(3)
735	Schepen	245	— 78	66,4 b)	66,5 b)	69,1 b)
681	IJzer en staalprodukten	345	— 34	67,9	65,5	70,6
054	Groenten, aardappelen	473	— 32	69,8	73,4	73,7
721	Elektrisch materiaal	704	— 31	48,5	48,1	53,2
001/013	Vlees, vleesprodukten	631	— 16	70,4	67,6	71,4
651	Garens	227	— 9	52,7	49,0	54,2
024	Kaas	213	— 6	51,8	50,0	51,4
653	Wollen en rayon weefsels	278	— 5	77,5 c)	75,1 c)	74,7 c)
Totaal		3.110	— 26	64,2	63,1	66,4

a) In verband met mogelijke seizoensinvloeden op het percentage van de binnenlandse omzet t.o.v. de totale omzet wordt het derde kwartaal 1955 eveneens vermeld.

b) Inclusief reparaties.

c) Alleen wollen weefsels.

Alleen bij wollen en rayon weefsels (653) zijn de binnenlandse bestedingen, althans voor wollen weefsels, als percentage van de totale omzet gedaald, zodat deze post verder buiten beschouwing wordt gelaten. Daar komt nog bij dat de beoordeling van deze post zeer moeilijk is; terwijl de post bij de uitvoergegevens wol en rayon omvat, hebben de cijfers van de Algemene Industrie Statistiek voornamelijk op wol betrekking. De overige 7 posten voldoen derhalve aan de drie voorwaarden in de inleiding genoemd en hier zou dus sprake geweest kunnen zijn van een invloed van de gestegen binnenlandse bestedingen op de uitvoer. Enige voorzichtigheid met het trekken van conclusies lijkt hier echter gewenst. In 4 van de 7 gevallen lijkt een positieve conclusie gerechtvaardigd. De andere 3 posten vormen dubieuze gevallen.

Twijfelgevallen.

Groente en aardappelen (054).

Deze post is zeer heterogeen van samenstelling en daarvoor eigenlijk moeilijk vergelijkbaar met de concurrenten. Daarnaast hebben verschillen in oogstresultaten van land

De Amerikaanse detailhandel in levensmiddelen

In „Lebensmittelhandel” van 8 maart jl. werden n.a.v. een studiereis naar de Verenigde Staten enige gegevens gepubliceerd over de levensmiddelenbranche in dat land. In 1955 telde men daar 252.500 kleine levensmiddelenwinkels met omzetten beneden \$ 100.000 per jaar, 66.100 zgn. „superrettes” (met omzetten tussen \$ 100.000 en \$ 1 mln.) en 24.700 „supermarkets” (met omzetten hoger dan \$ 1 mln.). Van de totale omzet kwam in 1955 slechts 13,9 pCt. ten goede aan de kleine winkels, 26,4 pCt. aan de „superrettes” en 59,7 pCt. aan de „supermarkets”. De omzetstijgingen t.o.v. het voorafgaande jaar bedroegen voor de „superrettes” en de „supermarkets” resp. 7,3 en 16,8 pCt.; de kleine winkels zagen daarentegen hun omzet met gemiddeld 1,2 pCt. teruggaan.

tot land invloed. Vergeleken bij hetzelfde kwartaal in 1955 zijn de binnenlandse bestedingen in het derde kwartaal 1956 nauwelijks gestegen.

Garens (651).

Hier kan sprake zijn van bijzondere omstandigheden. Speciaal de uitvoer van rayonbanden garens is nl. gedaald ⁵⁾. Mogelijk weegt deze post bij de Nederlandse uitvoer zwaarder dan bij de concurrenten.

Kaas (024).

De stijging van de binnenlandse omzet in de totale omzet bestaat alleen voor het derde kwartaal van 1956 t.o.v. het derde kwartaal van 1955, en niet t.o.v. het gehele jaar 1955. Het is dus niet duidelijk of de relatieve achteruitgang t.o.v. de concurrenten aan afzetproblemen dan wel aan aanbodmoëilijkheden is te wijten.

Duidelijke gevallen.

Bij de navolgende posten kan inderdaad worden gesproken van een duidelijke invloed van de binnenlandse bestedingen op de uitvoer bij een beperkte mogelijkheid om de productie op te voeren.

Schepen (735).

Aangezien de orders voor het bouwen van schepen doorgaans reeds enige jaren van tevoren worden gegeven, is hier evenwel geen sprake van een toegenomen binnenlandse bestedingsdrang in het onderhavige derde kwartaal van 1956.

IJzer en staal (681).

De relatieve positie op de exportmarkt is zowel beïnvloed door het geven van een zekere voorkeur aan de binnenlandse markt ⁶⁾ als door de in vergelijking met onze concurrenten achtergebleven productie, als gevolg van een tekort aan ruw staal.

Elektrisch materiaal (721).

Deze post bestaat uit investeringsgoederen zoals machines maar voor een belangrijk deel ook uit lampen, buizen, radio- en televisietoestellen etc. Vooral deze laatste posten zijn in de uitvoer achtergebleven en het lijkt zeer waarschijnlijk dat dit aan de gestegen binnenlandse bestedingen moet worden geweten.

Vlees en vleesconserven (001/013).

Ook het achterblijven van de vleesuitvoer moet worden toegeschreven aan de gestegen consumptie in het derde kwartaal van 1956.

Conclusie.

Op grond van het ter beschikking staand statistisch materiaal en de door het bedrijfsleven gepubliceerde gegevens werd hierboven geconstateerd dat voor 4 posten van de Nederlandse uitvoer wel met zekerheid kan worden vastgesteld, dat de stijging van de binnenlandse bestedingen de uitvoer heeft benadeeld. Het betreft schepen, ijzer en staal, elektrisch materiaal en vlees en vleeswaren. Deze posten vormen ca. 29 pCt. van de onderzochte produkten. Voor schepen kan echter niet worden aangenomen dat de impuls van de gestegen bestedingen in het derde kwartaal zelf is gelegen. —

Indien de twijfelgevallen ook worden meegerekend dan zou ca. 43 pCt. van de onderzochte posten de invloed van de bestedingen hebben ondergaan.

⁵⁾s-Gravenhage.

E. H. v. d. POLL, econ. drs.

⁶⁾ Zie verslag A.K.U. 1956, blz. 13.

⁶⁾ Zie verslag Hoogovens 1956, blz. 18.

Nederland heeft last van twee extremen: watergebrek en wateroverlast. De eerste twee stappen die men moet doen om schaden te bestrijden: studie en organisatie, schijnen thans wat de Nederlandse waterbeheersing betreft in goede banen. De studies gaan in drieërlei richting: die der hoeveelheden en hoedanigheden van het water, en voorts naar wat men met goed water op landbouwkundig of ander gebied zoal kan bereiken. De kwaliteit van het oppervlaktewater baart zorgen, gedeeltelijk omdat ons land dicht bevolkt is en steeds meer industrieën telt, gedeeltelijk omdat vervuiling moeilijk in economische balansen tot uitdrukking kan worden gebracht. Schrijver constateert, dat de huidige droogte- en zoutschaden te groot zijn om ze economisch te kunnen dulden nu de techniek steeds betere mogelijkheden biedt hen te verdrijven.

In 1956 werd de naam van de directie Algemene Dienst van de Rijkswaterstaat veranderd door toevoeging van de woorden „en Waterhuishouding”. Vrijwel tegelijk werd ook de „Stichting Cultuurtechniek en Waterhuishouding” te Wageningen opgericht, ressorterende onder het Ministerie van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening. Twee symptomen van grotere actie op het gebied van de waterstaat in de algemene zin van dat woord.

De Redactie vraagt thans een overzicht van de belangrijkste (economische) aspecten en vraagstukken die aan een betere regeling van onze waterhuishouding zijn verbonden. Die aspecten zijn groot in aantal en omvang. Wanneer de Amerikanen het hebben over „water-policy” denken zij aan „multiple-purpose” plannen, waterkrachtinstallaties, bevoeiing van grote gebieden, bevordering der scheepvaart, aan het tegengaan van bodemerosie: in het kort aan een krachtige, niet door de directe economie beheerste stoot, waarbij een „achtergebleven gebied” in de tijd van luttele jaren wordt gestuwd en opgenomen „in de vaart der volkeren”. Ook aan het andere uiterste denkt men in dit verband natuurlijk: wateroverlast (moerassen!). De twee extremen: watergebrek en wateroverlast, zijn voor de mens, om nog meer van het moderne jargon te gebruiken, een „uitdaging” (Toynbee).

Nederland heeft van deze twee extremen last. Wij hebben immers tweeeërlei soort terrein, elk ongeveer even groot. In ons westelijk en noordelijk kustgebied is het al eeuwen geleden dat men er Gods water over Gods akker liet lopen. De eerste bedijkingen betekenden waterbeheersing, niet alleen t.o.v. het buitenwater, maar ook van het binnenwater. Men ging daarbij steeds verder. Of dit stap voor stap economisch verantwoord was is niet meer uit te maken, maar in het groot bezien was de resultante toch zodanig dat wij van een dankbaar nageslacht mogen spreken. Hoe Graaf Willem I het economisch klaar speelde om in 20 jaren (1203—1222) geheel Holland te bedijken tussen het IJ en de Maas, voorts nog de Grote Hollandse waard (die in 1421 verloren ging) en nog andere grote bedijkingen meer, weten wij niet. Het zal ook wel zo geweest zijn dat de energie die in deze bedijkingen werd gestoken niet ogenblikkelijk vruchten droeg, en dat daarna voor de ontginningen en waterbeheersing nog veel meer

De Nederlandse waterhuishouding

energie nodig was. Wij, het nageslacht, tellen die moeiten niet meer, doch erkennen met vreugde dat het jaarlijks inkomen van dat oorspronkelijk uitzonderlijk slecht moeras-, zand- en moddergebied, thans per km² gerekend fabelachtig hoog is; in beginsel dank zij de waterwerken en de waterbeheersing van de eerste „stoot”.

Graaf Willem I had in 1200 natuurlijk reeds een „multiple-purpose” plan, maar zonder die naam: hij groef afwaterings-, tevens scheepvaartkanalen en zijn algemeen doel was het land zo niet direct dan toch later zoveel mogelijk te doen opbrengen. Hij kende de Nijldelta (Damiata), de Powlakte, en ook het in 1200 reeds bedijkte Vlaanderen en Friesland.

Anders ging het met het oosten en zuiden van ons land. Tot voor enkele tientallen jaren stroomden daar nog als in „Adams tijd” sterk kronkelende beekjes door valleien, die af en toe onder water kwamen te staan, totdat men aan een betere „ontwatering” begon. Spoedig bleek, dat men eigenlijk niet deze ontwatering als doel moest stellen, maar een hoger doel: de waterbeheersing, want in droge tijden had men er juist water nodig.

Hoewel wij dus niet tot de „point four”-landen en „achtergebleven gebieden” behoren, moeten wij toch niet denken dat wij het summum van een goede waterbeheersing bereikt hebben; noch in het lage deel, noch in het hoge deel des lands. Er is in beide gebieden nog vaak zeer veel schade, hetzij door te weinig of door te veel water, hetzij door het zout, dat met behulp van zoet water kan worden verdreven.

Wij hebben in ons land vanzelfsprekend ook nog relatief achtergebleven gebieden en vaak houdt dit verband met een nog gebrekkige waterbeheersing. Het kan hier blijken dat een „stoot” nodig is om een niet welvarend deel des lands vooruit te helpen, ook al is de economie dezer „stoot” voor de eerste jaren nog niet duidelijk positief.

De eerste twee stappen die men moet doen om schaden te bestrijden — en dat is toch ons doel — zijn *studeren* en *organiseren*. Studie zowel als organisatie schijnen thans wat de Nederlandse zoetwaterbeheersing betreft in goede banen. Het zijn niet alleen de Rijkswaterstaat en het Ministerie van Landbouw die studeren en organiseren, maar

ook de provincies, gemeentelijke drinkwaterleidingen, waterschappen en natuurlijk niet te vergeten het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening en onze Organisatie T.N.O. Op de vele vergaderingen treft men een levendige belangstelling, vooral van de zijde der landbouwkundige en civiel-ingenieurs, die elkaar bij het element water als het ware ontmoeten en leren waarderen. Voorts zijn er de meteorologen, de biologen en economen vertegenwoordigd. Het aantal rapporten dat op het gebied van waterbeheersing verschijnt is zeer groot en vertoont een neiging tot toenemen.

De studies gaan in drieërlei richting, die der hoeveelheden en hoedanigheden van het water, en voorts naar wat men met goed water op landbouwkundig of ander gebied zoal kan bereiken. Een vraag die nog beter beantwoord moet worden is: waar zit in de bodem van Nederland zoet water, waar brak en waar zout? Geo-elektrische metingen zoals bereids onder het IJsselmeer en elders zijn verricht dienen overal te geschieden. Aansluitend hierbij is de vraag in hoeverre het zoete grondwater voor de landbouw en industrie beschikbaar kan worden gesteld en of dit grondwater weer aangevuld kan worden. Een andere vraag is hoeveel zoet water men nodig heeft om het door sluisen binnengedrongen zout te spuien. Heeft men hierbij schutkolkbemaling nodig zoals reeds Hendrik Stevin in 1667 dacht, of zal men met goedkopere middelen kunnen werken? ¹⁾ Een vraag waarvan de beantwoording veel tijd kost is de bepaling van de gemiddelde, laagste en hoogste afvoeren van onze honderden beken en hoe deze afvoeren samenhangen met de neerslag uit de lucht.

De vraag, hoeveel water men nodig heeft om een optimale oogst te krijgen van een bepaalde ha, hangt in sterke mate af van de grondsoort en de verdamping. Vandaar lysimeteronderzoek op grote schalen. Een voorbeeld is het sinds 1947 aangevangen onderzoek van de Rottegatpolder (Groningen), waarbij waterbalansen een der oogmerken vormen.

Een der belangrijkste vraagpunten is voorzeker dat omtrent de vruchtbaarheid van zandgronden: wat kan men voor resultaten bereiken op fijnzandige gronden indien men kunstmest en zoet water tot zijn beschikking heeft? Hoe zou, indien men dit voldoende nauwkeurig weet, de economische balans ener gehele of gedeeltelijke Waddeninpoldering er uit zien?

Studies zijn ook gaande betreffende de verversing van zilte meren als het Brielse Meer, dat in de Braakman en straks dat in de Lauwerszee en in de Zandkreek. Vrijwel steeds zijn deze en andere studies van lange duur, omdat elk jaar verschillend is wat neerslag en verdamping betreft en men de voor de praktijk nodige ervaring niet te snel mag verwachten. „Jumping to conclusions” komt hier te lande weinig of niet voor.

¹⁾ In tegenstelling tot wat men nog soms meent moet men niet het zoute water van de vulling van een sluis kolk rekenen (oppervlakte \times waterstandsverschil) maar de inhoud van de gehele sluis kolk. Het zoute water verdringt nl. door zijn zwaarte het zoete water. Voor de grote sluis van IJmuiden is deze laatste ongeveer $10 \times$ groter dan de eerste.

Het IJsselmeer, beheerd door de Zuiderzeewerken, is sinds jaren een zeer goed proefobject. Het toekomstig beheer van het Deltameer leert daar veel van. Elk nieuw meer is voortaan een proefobject evenals elke nieuwe polder een proefobject voor onze landbouwkundigen is geworden.

Hoewel de waterhuishouding van Nederland zich bereids in hoofdlijnen aftekent, zijn de details nog geenszins duidelijk. Die hoofdlijnen zijn: een zo goed mogelijke verdeling van het rivierwater over de twee grote bergboezems IJsselmeer en Deltameer, met behulp van de Rijn-Lekkanalisatie en een spuisluis bij Hellevoetsluis.

Over 10 à 12 jaren zal, naar wij hopen, met de twee „kranen” bij Doorwerth en Hellevoetsluis zodanig gewerkt kunnen worden, dat men het Rijn(en Maas)water goeddeels in de macht heeft. Van de betrekkelijk kort geleden nog open vier Rijnmonden werd de noordelijke in 1932 afgesloten (Afsluitdijk), de Brielse Maas volgde in 1950, met de afdamming van het Haringvliet is men in 1955 begonnen. Slechts de vierde mond, de Waterweg, blijft open terwille van de vrije vaart op het havencomplex der Nieuwe Maas. De problemen die zich bij een sluiting met sluisen in de Waterweg zouden voordoen zijn zo overweldigend, dat aan een snelle oplossing daarvan geenszins is te denken en dat men het beleid van onze Minister moet prijzen die bij de installatie van de Delta-commissie reeds aangaf dat men bij de veiligstelling van het zuidwesten des lands tegen „de twee kwade invloeden der zee” (het geweld en het vergif, zei Stevin) niet zou moeten denken aan een afsluiting van deze Rijnmond (zo min als trouwens aan een afsluiting van de Schelde).

Een algemene richtlijn is uiteraard dat men in droge tijden geen bevoeiingswater aan de Bovenrijn of diens takken zal mogen onttrekken, daar dit ten koste zou gaan van de vaardiepte en zulk een dieptebeperking spoedig leidt tot grote economische schade. Zelfs wanneer men water zou ontfemen aan de gekanaliseerde Nederrijn-Lek, zou dit in droge tijden ten koste gaan van de diepte op de Waal, welke, zoals bekend, gemiddeld gedurende een groot aantal dagen per jaar geen vaart toelaat met schepen van 3 m diepgang.

In beginsel kan men economisch afwegen welk belang het grootst is: dat van de polder die zoet water uit de rivier ontvangt, of dat van de scheepvaart die een paar cm waterdiepte derft. In de praktijk zal het wel zo worden dat grote delen des lands hun zoet water zullen moeten betrekken uit de twee grote meren, die als bergboezems bedoeld zijn. Komen er uiteindelijk bij een „gladde” kust tussen Den Helder en Delfzijl nog Waddenmeren bij, des te beter, want onze bergboezemcapaciteit wordt dan vergroot en er schuilt waarheid in het adagium dat in Nederland een ha water evenveel waard is als een ha land, dat met andere woorden de neiging bestaat het water-areaal aan te passen aan ons landareaal.

De kwaliteit van ons oppervlaktewater baart zorgen, gedeeltelijk omdat ons land dicht bevolkt is en steeds meer industrieën telt, gedeeltelijk omdat vervuiling moeilijk in economische balansen tot uitdrukking kan worden

Blijf bij — Lees „E.-S.B.”!

gebracht. Vuil, met onwelriekende geuren behept water tast wel ons zelfrespect aan, maar niet zozeer onze beurzen en vaak ook nog niet onze gezondheid. De afdeling van de Rijkswaterstaat, RIZA genaamd (Rijksinstituut voor Zuivering Afvalwater), staat hier op de bres, waarbij het verheugend is op te merken dat (sinds jaren) een wetsontwerp in de maak is om het RIZA en alle goedwillende bestuurders op dit gebied grotere ruggesteun te geven, bijv. zoals men deze in België kent.

Een ernstige bedreiging in de rug is de toenemende vervuiling van het Rijnwater. Deze is zodanig dat Carl Straat, de directeur van het Duitse gedeelte van de Rijn, enige jaren geleden in het verzamelwerk „Der Rhein” er van schreef dat zij „erschreckend” was. Inderdaad nadert in droge perioden, wanneer de land- en tuinbouw grote behoefte aan zoet water hebben, het zoutgehalte bij Lobith de algemeen aanvaarde limiet van 400 à 500 mg per liter, terwijl dit water in de kanalen door het Hollandse polderland er nog vele tientallen of honderdtallen mg/l. zout bij krijgt, afkomstig van kwel, lek, gasbronnen, gebruik van sluisen enz.

Internationaal overleg is dus nodig en vindt reeds plaats. De Rijn, wel genoemd de „Kloake Westeuropas”, dient nauwkeurig door Nederland als „onderliggende” natie bewaakt te worden, daar ongeveer 85 pCt. van het water dat Nederland ontvangt via Lobith onze grens overschrijdt. Slechts ongeveer 10 pCt. van ons water is

Duitse investeringen in het buitenland

De betalingsbalans van West-Duitsland vertoonde in 1956 een overschot op lopende rekening van DM. 5.600 mln., dat is 55 pCt. meer dan in het voorafgaande jaar. De buitenlandse investeringen waren echter niet zo omvangrijk als men in een dergelijke situatie zou kunnen verwachten, nl. DM. 1.313 mln. of 2,8 pCt. van de totale Duitse investeringen in 1956.

„Conjuntura Económica” van april 1957 vermeldt, dat van deze buitenlandse investeringen DM. 299 mln. (23 pCt.) aan Brazilië ten goede kwam. In Canada werd voor het belangrijke bedrag van DM. 163 mln. geïnvesteerd; de derde en vierde plaats worden gedeeld door de Verenigde Staten en Frankrijk met elk DM. 121 mln. In de landen die zijn aangesloten bij de Europese Betalingsunie werd in totaal DM. 492 mln. geïnvesteerd door Westduitse ondernemingen.

Het grootste deel van de geïnvesteerde bedragen was afkomstig uit de private sfeer en meer in het bijzonder van de grote industriële concerns. De begroting van de Bondsrepubliek voor 1956-1957 bevat wel een post van DM. 50 mln. voor investeringen in onderontwikkelde gebieden, maar aan het einde van 1956 was nog slechts een zeer gering deel daarvan werkelijk gebruikt. In bovengenoemd blad wordt de verwachting uitgesproken, dat de buitenlandse investeringen in 1957 hoger zullen zijn, omdat zowel in industriële als in regeringskringen een oplossing van het betalingsbalansprobleem in die richting wordt gezocht.

„eigen” water, afkomstig van neerslag. Ons motto moet zijn: de Rijn blijve rein.

In tijden van nood, als bijv. een H-bom op het Ruhrgebied is gevallen, zouden wij onze hoofdreservoirs zodanig moeten kunnen beschermen dat zij niet of weinig besmet worden. Men zou kunnen trachten het „eigen” water bijzonder rein te houden in afzonderlijke meren. Industrieën die veel afvalwater leveren zouden bepaalde afvoerwegen naar zee kunnen worden toegewezen. De Waterweg beneden Rotterdam zou men misschien als zulk een afvoerkanaal kunnen bestemmen. Vele van onze wateren zal men in zodanige staat wensen te houden dat zij het zelfreinigend vermogen niet verliezen en dat er in gezwommen of op gezeild zal kunnen worden, zonder bepaald levensgevaar door besmetting met tyfus- of andere bacillen.

Dit zijn dus enige algemene richtlijnen, doch hoe de details er uit zullen zien is nog geenszins te zeggen. Het zou niet onmogelijk zijn dat, als de „grote lijnen” de Rijnkanalisatie en het Deltameer, over ongeveer een tiental jaren gedeeltelijk werkelijkheid zijn geworden, hier en daar reeds landstreken zijn gevormd met een goede, moderne waterbeheersing. Ik denk hier aan proefobjecten, voor verschillende grondsoorten, in verschillende provincies, bijv. in samenhang met de uitvoering van een ruilverkaveling en voorlopig elke nieuwe kavelgroep beschouwd als een nieuw proefobject, waarvan men leert. Is ten slotte elke nieuwe Zuiderzeepolder ook niet een proefobject, waarbij de waterbeheersing en de grondbeheersing een steeds grotere perfectie verkrijgen? Evenmin als bij het begin van de uitvoering van het Zuiderzeepplan, zal men thans een tot in details uitgewerkt waterbeheersingsplan voor heel Nederland gaan opmaken en van zulk een plan de economische balans tot in finesses nagaan. Men kan hier veel aan de steeds groeiende ervaring (eigen en vreemde) overlaten en, de economische balans voor elk detail nimmer uit het oog verliezend, zo regelmatig als een grote dienst dit vereist, de vruchtbaarheid, de welvaart en de aantrekkelijkheid van het land opvoeren.

Dit is geenszins een klein, noch een goedkoop programma, doch gezien onze eeuwenoude ervaring op het gebied van landsontwikkeling met als achtergrond een niet te smalle economische opzet, niet meer dan een natuurlijk vervolg van onze historie.

De huidige droogte- en zoutschaden zijn te groot om ze economisch te kunnen dulden, nu de techniek steeds betere mogelijkheden biedt hen te verdrijven.

Ook heeft men in 1956 weer gezien dat een teveel aan water grote schaden kan veroorzaken. Van de kunstmest zijn nauwelijks meer grotere opbrengsten te verwachten, maar met de combinatie kunstmest en zoetwater-beheersing is nog zeer veel te bereiken. Men kan misschien de terreinen waar de schaden het grootst zijn het eerst „sanneren”. Toch zal men geenszins lukraak te werk mogen gaan. Er is een (niet zeer gedetailleerd) „master-plan” nodig opdat de beschikbare zoetwaterhoeveelheden zo goed mogelijk worden beheerd en zoveel mogelijk profijt zullen opleveren vóór zij in de Noordzee belanden. Voor dit doel is samenwerking van alle in aanmerking komende Nederlandse instanties essentieel. Daar deze samenwerking zeer goed is, is het begin ener profijtelijke modernisering van onze waterhuishouding hoopvol te noemen.

In de praktijk van de onderneming doen zich, naar aan de hand van voorbeelden wordt geïllustreerd, vele en velerlei onevenwichtigheden voor. Het gemeenschappelijke hierbij is, dat uiteindelijk één factor, de knelpuntsfactor, gedurende enige tijd niet, of onvoldoende beschikbaar is. Aangezien het de knelpunten zijn, die telkens het inkomen van de onderneming beperken, zou de behandeling daarvan in de bedrijfseconomie volgens schrijver centraal moeten worden geplaatst. De praktische toepassing wordt toegelicht met een voorbeeld. Geconcludeerd wordt dat de knelpuntscalculatie een doelmatige aanwending en een zuinig gebruik van de knelpuntenfactor bevordert en de afstand tussen administratie en bedrijfsleiding vermindert. Voorts wordt — met minder werk — een betere basis voor het bepalen van de verkoopprijs, of van het meest winstgevend product verkregen.

Knelpunten

„Hij is het, die U kracht geeft om vermogen te verwerven”.

(Deuteronomium 8 : 18)

Kapitaal, dat de laatste tijd krap is en arbeid, waarbij zich reeds enige jaren tekorten voordoen, zijn voorbeelden van produktiefactoren, die blijkbaar in het algemeen schaars zijn ten opzichte van de andere produktiefactoren. Zulke algemeen schaarse produktiefactoren zullen meestal ook bij de individuele bedrijven moeilijkheden veroorzaken. Het is echter heel goed mogelijk, dat voor een bepaald bedrijf een andere produktiefactor nog schaarser is: het gebrek aan ruimte bijv. kan nijpender zijn dan de behoefte aan arbeidskrachten.

Zo'n schaarste kan min of meer op zichzelf staan: de ruimte is beperkt doordat het bedrijf is ingebouwd, maar kan ook een gevolg zijn van een tekort aan andere produktiefactoren: de geldmiddelen ontbreken om een uitbreiding te financieren. Soms duurt een relatieve schaarste vele jaren: tekenaars in de machine-industrie; soms is zij van korte duur: het uitvallen van de elektrische stroom. De schaarstefactor kan meetbaar zijn: gebrek aan materialen, maar is soms moeilijk kwantitatief te bepalen: tekort aan leidinggevend capaciteiten bij een directie. Er zijn schaarsten die vrij gemakkelijk kunnen worden verholpen of voorkomen: een tekort aan een bepaald formulier; er zijn er ook waaraan weinig te doen valt: door de Overheid gerantsoeneerde grondstoffen. Nu eens zijn er moeilijkheden aan de kant van de produktie, dan weer raken de afzetkanalen verstopt.

Deze wat eentonige, maar nog lang niet volledige, opsomming heeft de bedoeling een indruk te geven van de vele en velerlei onevenwichtigheden die zich in de praktijk zoal voordoen. Het gemeenschappelijke in al deze gevallen is dat er uiteindelijk één factor — de knelpuntsfactor — gedurende enige tijd het vermogen om een groter inkomen te verkrijgen beperkt, doordat die factor gedurende die tijd in het geheel niet of onvoldoende kan worden verkregen ¹⁾.

¹⁾ Bij deze formulering is er van uitgegaan, dat het beleid gericht is op het verkrijgen van een zo groot mogelijk inkomen. Indien het beleid een ander doel voor ogen zou hebben zou zich ook een — wellicht ander — knelpunt voordoen bij het streven naar maximalisatie van dat doel.

De bedrijfseconomie besteedt weinig aandacht aan deze onevenwichtigheden. Zij worden als tijdelijk en uitzonderlijk en zeker niet als onderwerp voor een „leer” beschouwd. Er wordt *uitgegaan van* een harmonieuze samenwerking van de verschillende factoren. De leiders van het bedrijfsleven echter besteden hun aandacht en energie wel degelijk aan deze „tijdelijke en uitzonderlijke” omstandigheden, hetzij om ze op te heffen, hetzij om ze te voorkomen. Er wordt door hen *gestreefd naar* een harmonieuze opbouw, die echter nimmer wordt bereikt: steeds variëren — gelukkig — de omstandigheden zo, dat er voortdurend nieuwe onevenwichtigheden ontstaan.

Dat deze omstandigheden theoretisch van wezenlijk belang zijn wordt, uit het ongerijmde geredeneerd, aanemelijk: indien er geen knelpunten zouden zijn, zou een bedrijf zich in onbeperkte mate uitbreiden. Praktisch kan, eveneens uit het ongerijmde, rustig worden aangenomen, dat het, bij zo veel oorzaken van onevenwichtigheid, een „duizendluk” zal zijn de produktiefactoren voortdurend harmonieus te laten samenwerken.

Het zou daarom goed zijn, indien de bedrijfseconomie haar in dit opzicht min of meer statische uitgangspunt van de volledige harmonie zou loslaten. Aangezien het de knelpunten zijn, die het inkomen beperken, zou de behandeling daarvan centraal moeten worden geplaatst in plaats van in de uithoek van de bijzondere gevallen.

Het volgende voorbeeld, dat — evenals de in de aanhef genoemde gevallen — aan de werkelijkheid is ontleend, moge het belang van deze zienswijze aantonen en een beeld geven van de praktische toepassing. In een gieterij- en montagebedrijf van kleine artikelen, dat geheel was ingebouwd, vormde de ruimte een knelpunt van de eerste orde. Volgens de integrale kostprijsberekening bedroegen de ruimtekosten zeg f. 70 per m² per jaar, of ongeveer f. 0,30 per m² per dag. Om de gemiddelde knelpuntswaarde globaal te leren kennen werd uit de exploitatieberekening de volgende opstelling gemaakt:

Totale netto verkoop opbrengst	f. 1.000.000	per jaar
totale variabele kosten	„ 650.000	„ „
Totale opbrengst boven variabele kosten	f. 350.000	per jaar
Aantal eenheden knelpuntsfactor	1.000	m ²
Gemiddelde knelpuntswaarde = gemiddelde opbrengst boven variabele kosten per eenheid van de knel- puntsfactor	f. 350	per m ² per jaar of ongeveer f. 1,50 per m ² per dag.

Deze gemiddelde ruimteknelpuntswaarde betekent — veronderstellende dat bovenstaande verhoudingen ongewijzigd blijven en voor zolang de ruimte knelpunt is — dat iedere m² welke wegvalt het overschot boven variabele kosten, en daarmee het inkomen, gemiddeld met f. 350 doet verminderen, terwijl iedere m² die zou kunnen worden toegevoegd het mogelijk maakt het inkomen met f. 350 te doen stijgen. Deze benadering van de gemiddelde knelpuntswaarde heeft het nut, dat zij eenvoudig is en in korte tijd — de gehele opstelling vergt misschien een kwartier — kan worden gemaakt. Het is daarom een goed middel om de belangstelling te wekken.

Van meer betekenis dan de gemiddelde is de marginale knelpuntswaarde. Deze wordt bepaald door voor elk van de produkten de bovenstaande opstelling te maken en daaruit te vinden welk produkt de laagste opbrengst geeft per eenheid van de knelpuntsfactor. Nemen we ter vereenvoudiging aan dat er drie produkten zijn, dan zou het beeld als volgt kunnen zijn:

	Totaal	Produkten		
		A	B	C
netto verkoopopbrengst	f. 1.000.000	f. 200.000	f. 300.000	f. 500.000
variabele kosten	„ 650.000	„ 70.000	„ 180.000	„ 400.000
opbrengst boven variabele kos- ten	f. 350.000	f. 130.000	f. 120.000	f. 100.000
aantal m ² per jaar in gebruik	1.000	200	300	500
opbrengst per m ² per jaar	f. 350	f. 650	f. 400	f. 200

In dit geval ligt de marginale knelpuntswaarde dan op f. 200 per m² per jaar.

Het is duidelijk dat er als gevolg van het kennismaken van een dergelijke opstelling getracht zal worden om wijzigingen in het produktie- en het verkoopprogramma aan te brengen, zó, dat de totale opbrengst boven variabele kosten stijgt. Het gaat te ver alle overwegingen die hierbij een rol spelen in dit artikel te behandelen. Hier wordt alleen — ter illustratie — een beeld gegeven van de situatie zoals die zou kunnen ontstaan nadat de wijzigingen zijn doorgevoerd:

	A	B	C	Totaal
netto verkoopopbrengst	f. 490.000	f. 427.000	—	f. 917.000
variabele kosten	„ 210.000	„ 240.000	—	„ 450.000
opbrengst boven variabele kos- ten	f. 280.000	f. 187.000	—	f. 467.000
aantal m ² ruimte	600	400	—	1.000
opbrengst per m ² ruimte	f. 467	f. 467	—	f. 467

Bij verlaagde totale netto verkopen en variabele kosten is — zolang de ruimte knelpunt is — de opbrengst boven variabele kosten f. 467.000 per jaar, tegen f. 350.000 per jaar in de uitgangssituatie, dus f. 117.000 meer. De marginale knelpuntswaarde is f. 467 per m² per jaar geworden of ca. f. 2 per m² per dag. *Het toepassen van de knelpunts-gedachte bevordert een doelmatige aanwending van de knelpuntsfactor.*

Indien men ziet, dat één vierkante meter ruimte per dag f. 2 kan opbrengen, zal men ten aanzien van de orde en netheid en de wijze van opbergen heel anders handelen dan dat men de kosten op f. 0,30 per dag krijgt voorgerekend. Stel, dat er een hoeveelheid materiaal op de grond ligt en 10 m² vloeroppervlakte in beslag neemt. Volgens de integrale kostenberekening zijn de ruimtekosten daarvan 10 × f. 0,30 = f. 3 per dag. Volgens de knelpunts-gedachte zijn de ruimtekosten echter, voor de tijd dat de ruimte knelpunt en de marginale knelpuntswaarde f. 2 blijft, 10 × f. 2 = f. 20 per dag. Men zal dus eerder overgaan tot in dit geval bijv. het plaatsen van magazijnstellingen. *Het toepassen van de knelpunts-gedachte bevordert een zuinig gebruik van de knelpuntsfactor.*

Vele bedrijfsleiders nemen dergelijke maatregelen, maar menige bedrijfsleider bekent met een min of meer schuldig gezicht: „Volgens de boekhouder mocht ik het eigenlijk niet doen, maar ik moest wel, want anders kon ik niet vooruit”. De boekhouder heeft dan — laten we aannemen heel goed — integraal gecalculerd; de bedrijfsleider heeft — zij het gevoelsmatig — de knelpunts-gedachte toegepast.

Orders, die volgens de integrale calculatie een goede winst laten zien, kunnen relatief veel van een knelpunts-factor gebruik maken. Daardoor ontstaan er bijna voortdurend wrijvingen tussen de administratie, die een aantrekkelijk lijkende winst voorrekenet, en de planning, die zo'n order niet hebben kan. Indien de calculatie wordt gebaseerd op de knelpuntswaarde, wordt de planning als het ware daarin opgenomen. *Het toepassen van de knelpunts-gedachte vermindert de afstand tussen administratie en bedrijfsleiding.*

In de industrie, waaraan dit voorbeeld van de ruimte is ontleend, is het gebruikelijk de — integrale — ruimtekosten in de man- en machine-urprijsen en in de toeslag op de materiaalkosten op te nemen. Als het gebruik van de ruimte evenredig is met de man- en machine-uren en met de materiaalkosten, en de ruimtekosten tegen knelpuntswaarde worden opgenomen, bestaat hiertegen theoretisch geen bezwaar. Voor een goed inzicht en om fouten te voorkomen is het echter zelfs dan beter — in alle andere gevallen beslist noodzakelijk — *de knelpuntsfactor als zelfstandige post in de calculatie op te nemen.*

Een calculatie, die dient om een basis te verkrijgen voor het bepalen van de verkoopprijs per produkt ziet er (gestileerd) als volgt uit:

	Produkt D		Produkt E		Produkt F	
	Knelpunts- calculatie	integrale calculatie	Knelpunts- calculatie	integrale calculatie	Knelpunts- calculatie	integrale calculatie
Benodigd aantal m ² dagen	100	100	300	300	10	10
Ruimtekosten à f. 2 per m ² per dag	f. 200	—	f. 600	—	f. 20	—
Ruimtekosten à f. 0,30 per m ² per dag	—	f. 30	—	f. 90	—	f. 3
Materiaalkosten 100 kg à f. 0,60 =	„ 60	„ 60	„ 60	„ 60	„ 60	„ 60
Variabele bewerkingskosten 20 uur à f. 2,50 =	„ 50	„ 100	„ 50	„ 100	„ 50	„ 100
Vaste en variabele bewerkingskosten 20 uur à f. 5 =	—	—	—	—	—	—
Kostprijs	f. 310	—	f. 710	—	f. 130	—
Integrale kostprijs	—	f. 190	—	f. 250	—	f. 163

Volgens de knelpuntscapaciteit mag de verkoopprijs van de produkten D en E niet lager worden gesteld dan f. 310, resp. f. 710, omdat anders de knelpuntfactor beter voor de produkten A of B kan worden aangewend. Volgens de integrale calculatie zou men reeds een heel goede winst maken, indien men bijv. produkt D zou verkopen tegen f. 225 en E tegen f. 300. *Het toepassen van de knelpuntfactor geeft een betere basis voor het bepalen van de verkoopprijzen.*

Produkt F zou bij een verkoopprijs van bijv. f. 150 volgens de integrale calculatie een verlies opleveren, terwijl dan volgens de knelpuntscapaciteit een winst van f. 20 per produkt of f. 2 per knelpuntseenheid wordt gemaakt. De totale opbrengst per knelpuntseenheid is dan f. 4 en daarmee het hoogste. Aangezien het aantal knelpuntseenheden per periode beperkt is zal dus produkt F het grootste inkomen geven. *Het toepassen van de knelpuntgedachte bevordert de keuze van het meest winstgevende produkt.*

Door de aandacht, die men aan de knelpuntfactor gaat besteden, zal dikwijls de efficiency van het gebruik daarvan zo worden opgevoerd, of de capaciteit van het knelpunt zo ver worden verwijd, dat de betrokken factor geen knelpunt meer vormt. Het inkomen zal daarna worden beperkt door de factor die dan de laagste capaciteit heeft²⁾. Indien het knelpunt bij de afzetmarkt ligt, kan men zeggen, dat het gehele produktie-apparaat onderbezet is. Overbezetting geldt echter praktisch nooit voor het gehele produktie-apparaat, maar alleen voor de knelpuntfactor en eventueel één of enkele in capaciteit daarop volgende factoren.

Om de variabele kosten — door welke het inkomen mede wordt bepaald — laag te houden, zullen zowel de middelen, die vrijelijk te vervangen zijn, als — voor zover mogelijk — de middelen die knelpunten vormen, zo voordelig mogelijk moeten worden ingekocht. Wat dit betreft dient het beleid dus op beide gelijk gericht te zijn. De knelpunten vragen echter extra aandacht. Het gebruik immers dat kan worden

²⁾ Dit is te eenvoudig gesteld: men zal bij het overwegen van de maatregelen voor een bepaald knelpunt ook de factor of factoren die in capaciteit daarop volgen moeten betrekken.

gemaakt van alle andere produktiemiddelen die in het produktieproces aan het knelpunt voorafgaan of daarop volgen, hangt af van de capaciteit van het knelpunt. Bovendien moet het gehele produktie- en verkoopprogramma worden afgestemd op een zo goed mogelijk gebruik van de knelpunten.

Aangezien de knelpuntfactor, in de tijd die voor de beleidsbeslissing van belang is, niet of niet voldoende kan worden vervangen, mag de vervangingswaarde daarvoor niet worden toegepast. De conclusie moet zijn dat de vervangingswaarde niet van toepassing is op de factoren waar het beleid in het algemeen de meeste aandacht aan moet besteden.

De knelpuntgedachte waarvan hier maar enkele punten en dan nog slechts naar aanleiding van een voorbeeld zijn aangeduid, leidt tot interessante conclusies op vrijwel alle andere gebieden van de bedrijfseconomie. De voornaamste daarvan kunnen — in willekeurige volgorde — alleen maar worden genoemd: de balanswaardering, de financiering, de toerekening, het interestvraagstuk, de betekenis van de vaste lasten en van de vaste kosten en in verband daarmee de betekenis van de economische veroudering en van de technische slijtage, de fiscale draagkracht van de onderneming, de tijd waarop de winst ontstaat en de grootte van de winst.

Ervan uitgaande, dat het een gezonde gedachte is dat er een zo goed mogelijk gebruik wordt gemaakt van schaarse produktiefactoren, is de bedoeling van dit artikel tweemaal. In de eerste plaats wil het de toepassing van de knelpuntgedachte in de praktijk bepleiten, zowel in het bedrijfsleven — niet alleen gevoelsmatig door bedrijfsleiders maar, meer bewust en uitdrukkelijk, ook bij het calculeren — als in de overheidssector — men denke aan de woningbouw! In de tweede plaats wil het de aandacht vragen van de bedrijfseconomie om, gebruik makend van en gesteund door de theoretische economie, te gaan meedenken, of zelfs vooruit te denken, over de moeilijkheden — zoals het bepalen welke factor knelpunt is, hoe te handelen in de tijd dat het knelpunt overgaat van de ene factor naar een andere; de invloed van kortdurende knelpunten; de eigen geaardheid van de afzetmarkt als knelpunt — die zich bij de toepassing van de knelpuntgedachte gaan voordoen.

Rotterdam.

J. v. d. LINDEN, econ. drs.

AANTEKENING

De reële inkomens in de E.G.K.S

De vergelijking van de reële inkomens in verschillende landen behoort tot de moeilijkste opgaven van de moderne statistiek. Nochtans heeft de Hoge Autoriteit van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal zich op dit gebied begeven en wel om verschillende redenen. In de eerste plaats was het dringend noodzakelijk, inzake het peil en de onderlinge verhouding van de lonen der mijnwerkers en arbeiders in de ijzer- en staalindustrie, van land tot land vergelijkbare gegevens te verstrekken ter voorlichting van de belanghebbenden. Bovendien werd door het bestaan van de Gemeenschap zelf de unieke gelegenheid geboden om een werkelijk praktische en op concrete feiten gebaseerde studie te verrichten, waarmede het overleg met ter zake kundigen uit industrie, vakbonden en regeringskringen gepaard kon gaan.

De gebruikte onderzoekingsmethode en de resultaten welke bij de toepassing daarvan werden verkregen, zijn thans gepubliceerd in de reeks „Studies en Documenten” van de E.G.K.S. onder de titel „Vergelijking van de reële inkomens van de arbeiders in de industrieën der Gemeenschap”, terwijl gelijktijdig een korte brochure over hetzelfde onderwerp werd uitgegeven door de Voorlichtingsdienst van de Hoge Autoriteit. Dank zij de overzichtelijke wijze waarop beide uitgaven zijn uitgevoerd — waarbij gewezen moge worden op de vele heldere beeldstatistieken — is het mogelijk, snel een inzicht te verkrijgen in de verhoudingen waarmede dit onderzoek zich bezighoudt.

Voor een vergelijking van reële inkomens dient men over drie categorieën van gegevens te beschikken. In de eerste plaats zijn vergelijkbare en uniform begrensde gegevens

nodig betreffende het nominale inkomen; deze werden verkregen uit een vroegere publikatie van de Hoge Autoriteit¹⁾. Vervolgens moet een afbakening gemaakt worden van de industrieën, die men in het onderzoek wenst te betrekken, en dient men vast te stellen, welke arbeiders in aanmerking zullen worden genomen. Ook t.a.v. deze gegevens heeft men zich aangesloten bij de in het eerder aangehaalde geschrift aangehouden richtlijnen: Al die arbeiders werden in aanmerking genomen, die blijvend in de onderneming zijn tewerkgesteld en op grond van een arbeidsovereenkomst hetzij een akkoordloon, hetzij een uur- of dag(dienst)loon ontvangen. Hoofdopzichters, opzichters en toezichhoudend personeel is echter buiten beschouwing gelaten. Om de invloeden van gezinstoelagen, bijdragen ten behoeve van sociale zekerheid en belastingen op het netto-inkomen te kunnen bepalen, werd het inkomen berekend voor gehuwde arbeiders zonder, resp. met twee kinderen.

In de derde plaats zijn gegevens nodig betreffende de koopkracht van de nominale inkomens. Deze koopkracht dient te worden gemeten aan de hand van een goederenpakket, dat zoveel mogelijk aan de aard van het inkomen (hier: inkomen van mijnwerkers en staalarbeiders) en aan de daaruit voortvloeiende structuur van de uitgaven is aangepast. Hiertoe werd gebruik gemaakt van bijzondere koopkrachtpariteiten, welke de verhouding weergeven tussen de aantallen geldeenheden, die in twee verschillende landen dezelfde koopkracht bezitten en wel onder bepaalde omstandigheden en voorwaarden: het betreft hier de districten van de kolenmijn-, ijzer- en staalindustrie en der ijzerertsminen, het verbruik van de arbeiders (zo mogelijk binnen deze bedrijfstakken) alsmede de verbruiksstructuur van de afzonderlijke landen.

Als basis werd een lijst van 220 verbruiksgoederen en diensten genomen, welke naar het oordeel van de deskundigen in het verbruik van de arbeidersgezinnen een zeer belangrijke rol vervullen; daarnaast werd een zo nauwkeurig mogelijke omschrijving gegeven van elk dezer artikelen naar kwaliteit en ten slotte werden prijzen verzameld in ca. 2.000 zaken in de centra van de landen der Gemeenschap.

In onderstaande tabel zijn een aantal belangrijke cijfers, welke uit het onderzoek resulteerden, weergegeven. De berekeningswijze van de daarin vermelde percentages verliep als volgt. Uitgaande van de netto-inkomens van de arbeiders in de afzonderlijke bedrijfstakken werd getracht, aan de hand van huishoudrekeningen van 2.000 arbeidersgezinnen in de Gemeenschap, voor elk van de landen afzonderlijk een goederenpakket samen te stellen, dat representatief kan worden geacht voor het verbruikspatroon van de arbeidersgezinnen in de Gemeenschap. Vervolgens is nagegaan — aan de hand van de prijsenquêtees — wat bijv. de Duitse mijnwerker in Frankrijk (en dus in Franse fr.) zou moeten uitgeven om zijn Duitse goederenpakket te verwerven, welke berekening werd herhaald voor elk der overige landen der Gemeenschap. Op deze wijze verkreeg men reeksen cijfers, die de reële inkomens van de mijnwerkers in de verschillende landen benaderen op basis van de koopkrachtpariteiten volgens de Duitse verbruiksgewoonten, daarna herhaald volgens de verbruiksgewoonten in Nederland, Saarland enz.

Op die wijze was het mogelijk, het levenspeil van bijv. de Italiaanse mijnwerker uit te drukken in de valuta van

andere landen der Gemeenschap op basis van gelijke koopkracht. In de tabel zijn daarvan alleen de „uiterste waarden” opgenomen. Met de vermelding, dat bijv. de gehuwde arbeider zonder kinderen in de Italiaanse steenkolenmijnen 60-70 pCt. van het reële inkomen ontvangt van zijn collega in het land met het hoogste reële inkomen, wordt bedoeld, dat hij op basis van één bepaald goederenpakket (in dit geval het Belgische en tevens het Nederlandse) slechts 60 pCt. ontvangt van zijn collega in het land met het hoogste reële inkomen, maar dat hij op basis van een der andere goederenpakketten (hier het Italiaanse) 70 pCt. van dat inkomen ontvangt. Uitgedrukt in de overige goederenpakketten ligt zijn reële inkomen tussen deze waarden in.

Netto-jaarinkomen in pCt. van het land met het hoogste inkomen, met inachtneming van alle goederenpakketten, 1954

	Italië	West-Duitsland	Frankrijk	Nederland	Saarland	Luxemburg	België
Steenkolenmijnen a):							
ondergronds							
arbeider zonder kinderen	60-70	68-78	80-89	88-100	93-100	—	87-100
arbeider met twee kinderen	60-72	65-75	89-99	86-100	90-100	—	91-100
bovengronds							
arbeider zonder kinderen	65-81	74-80	78-89	76-86	84-95	—	100
arbeider met twee kinderen	64-79	66-72	89-100	73-82	82-92	—	99-100
Staalindustrie b):							
arbeider zonder kinderen	59-73	70-77c)	66-76d)	64-75	68-74	100	87-90
arbeider met twee kinderen	57-70	64-69c)	74-85d)	61-71	66-71	100	85-88
IJzerertsminen b):							
ondergronds							
arbeider zonder kinderen	42-52	43-50 f)	82-92e)	—	—	100	—
arbeider met twee kinderen	42-53	39-45 f)	85-95e)	—	—	100	—
bovengronds							
arbeider zonder kinderen	50-63	52-60 f)	77-87e)	—	—	100	—
arbeider met twee kinderen	50-62	46-53 f)	83-94e)	—	—	100	—

a) Gehuwde arbeiders door de mijn gehuisvest. b) Gehuwde arbeiders, niet door de onderneming gehuisvest. c) Nordrhein-Westfalen. d) Oost-Frankrijk. e) Oost-Frankrijk, door de mijn gehuisvest. f) Nedersaksen.

Weliswaar is op grond van deze cijfers een globale vergelijking van de reële inkomens mogelijk, maar een bezwaar is, dat slechts uiterste waarden en marges worden verkregen. Op de vraag inzake de reële inkomens in vergelijking van land tot land bestaat niet één antwoord, maar al naar gelang van het standpunt dat wordt ingenomen zijn verschillende antwoorden mogelijk. Om dit bezwaar weg te nemen, werd getracht, koopkrachtpariteiten in te voeren welke in plaats van op een nationale wegingsbasis op een uniform hoeveelheden-schema, het zgn. „Europese goederenpakket” berusten. Hiertoe werd het volgende uitgangspunt genomen: stel dat een commissie van arbeiders, waarin de gedelegeerden van elk land van de Gemeenschap in verhouding tot het aantal in dat land tewerkgestelde arbeiders (in de staalindustrie resp. mijnwerkers) zijn vertegenwoordigd, elk land van de Gemeenschap bezoekt. Aan elk lid wordt voor de aanvang van de reis een bedrag in de valuta van zijn land van herkomst ter beschikking

¹⁾ „Lonen en sociale lasten in de industrieën der Gemeenschap”, Luxemburg 1956.

gesteld en deze bedragen dienen, wat de koopkracht betreft, onderling gelijk te zijn.

In elk land dat wordt bezocht mogen de commissieleden dan trachten volgens de verbruiksgewoonten van hun eigen land te leven. Hiertoe hebben zij in elk land een bedrag in de valuta van dat land nodig, dat dezelfde koopkracht bezit als het bedrag dat zij op zak hebben. Op deze wijze worden in elk land door de commissie bepaalde uitgaven in de valuta van dat land verricht. Indien men stelt dat de bedragen van deze uitgaven in de onderscheidene landen dezelfde koopkracht bezitten en vervolgens het bovenstaande in wiskundige formules wordt omgezet, dan verkrijgt men een vergelijkingstelsel. Op eenvoudige wijze kan worden aangetoond dat de commissie van arbeiders in elk land hetzelfde goederenpakket koopt, waarvan de structuur wordt bepaald door de verschillende nationale verbruiksgewoonten en in zekere zin door de samenstelling van de commissie wordt gewogen. Anders gezegd: gemiddeld koopt „het” commissielid in elk land dezelfde hoeveelheid van hetzelfde artikel, d.w.z. hij koopt in elk land hetzelfde goederenpakket, nl. het „Europese” pakket.

Uit het vergelijkingstelsel kunnen nu de koopkrachtpariteiten op grond van dit Europese goederenpakket worden berekend. In onderstaande tabel zijn de op grond van deze koopkrachtpariteiten berekende jaarlijkse netto-inkomens weergegeven.

Jaarlijks netto-inkomen van de arbeiders in de industrieën van de Gemeenschap in 1954 a) in pCt. van het land met het hoogste inkomen (Europees goederenpakket)

	Gehuwd, zonder kinderen	Gehuwd, met 2 kinderen
Steenkolenmijnen (ondergronds):		
West-Duitsland	75	72
België	95	99
Frankrijk	83	96
Italië	62	65
Nederland	96	96
Saarland	100	100
IJzer- en staalindustrie:		
West-Duitsland	74	67
België	89	86
Frankrijk	72	80
Italië	65	63
Luxemburg	100	100
Nederland	69	66
Saarland	71	69
IJzerertsminnen (ondergronds):		
West-Duitsland	46	42
Frankrijk	87	91
Luxemburg	100	100
Italië	45	46

a) Steenkolenmijnen: ingeschreven ondergrondse arbeiders, gehuisvest in een aan de mijn behorende woning.
 IJzer- en staalindustrie: op de loonlijst vermelde arbeiders, niet in een aan de onderneming behorende woning gehuisvest.
 IJzerertsminnen: ingeschreven ondergrondse arbeiders, niet in een aan de mijn behorende woning gehuisvest, m.u.v. Frankrijk.

Op grond van het voorgaande is het mogelijk, t.a.v. de relatie tussen de netto-inkomens van de arbeiders in de industrieën der Gemeenschap het volgende te constateren. In de steenkolenmijnen ondergronds maakten drie landen ongetwijfeld deel uit van de topgroep: Saarland, België en Nederland. Frankrijk neemt een tussenliggende positie in, maar behoorde in 1954 wat betreft de mijnwerkers met twee kinderen reeds duidelijk tot de topgroep. Duitsland neemt de daaropvolgende plaats op de ranglijst in, waarbij de relatief slechtere positie van de gehuwden met twee kinderen opvalt. De laatste plaats wordt ingenomen door de Italiaanse mijnwerker, terwijl daar de gehuwden met twee kinderen een enigszins bevoorrechte positie innemen.

In de steenkolenmijnen bovengronds heeft de Belgische mijnwerker duidelijk de leiding. Vervolgens komen Saarland

en Frankrijk (in Saarland eerder de gehuwden zonder kinderen, in Frankrijk de gehuwden met twee kinderen). Daarop volgen Nederland en Duitsland en ten slotte Italië met gemiddelden die in het bijzonder voor gehuwden met twee kinderen slechts iets lager zijn dan voor West-Duitsland.

In de staalindustrie liggen de uitkomsten opmerkelijk dichter bij elkaar. De eerste plaats wordt door Luxemburg ingenomen, gevolgd door België. Daarop volgen voor 1954 alle overige landen van de Gemeenschap met een niveau dat met kleine verschillen om en nabij de 70 pCt. van het land met het hoogste netto-inkomen ligt. Voor gehuwden met twee kinderen ligt Frankrijk duidelijk boven dit gemiddelde, terwijl de overeenkomstige groep in West-Duitsland er iets onder blijft.

In de ijzerertsminnen daarentegen is de gradatie van de netto-inkomens bijzonder groot. De eerste plaats wordt in alle gevallen ingenomen door de arbeider in de Luxemburgse ijzerertsminnen. Hij geniet van alle onderzochte arbeidersgroepen in de drie takken van industrie het hoogste netto-inkomen. Op de tweede plaats volgt de Franse arbeider; Italië en West-Duitsland sluiten de rij, waar de arbeiders ondergronds amper de helft van het netto-inkomen van de Luxemburgse arbeider ontvingen.

Tevens is uit het onderzoek gebleken welke grote verschillen er nog bestaan tussen het sociale beleid, het fiscale beleid en het gezinsbeleid in de onderscheidene landen van de Gemeenschap. Bij de gehuwden zonder kinderen is de aftrek in de vorm van belastingen en bijdragen ten behoeve van sociale zekerheid overal groter dan hetgeen de arbeiders in de vorm van gezinstoelagen ontvangen. Slechts de Italiaanse kolennijindustrie blijkt een klein positief saldo ten gunste van de mijnwerker te vertonen van ongeveer Bfr. 800 per jaar (Europees goederenpakket). Ten aanzien van alle overige arbeiders die gehuwd zijn, doch geen kinderen hebben, schommelt het saldo van de aftrek tussen Bfr. 620 per jaar (Italiaanse ijzerertsminnen ondergronds) en Bfr. 18.400 per jaar (Luxemburgse ijzerertsminnen). Deze verschillen vloeien vanzelfsprekend ten dele voort uit de verschillen in de hoogte der inkomens.

Geheel anders is de toestand bij de gehuwden met twee kinderen. In West-Duitsland en Nederland en ten dele eveneens in Luxemburg is de aftrek groter dan de aan de arbeiders uitbetaalde gezinstoelagen (Nederland, kolennijindustrie: negatief saldo van Bfr. 6.300 per jaar, Europees pakket). In andere landen, en meer in het bijzonder Frankrijk, stijgt het saldo tot + Bfr. 15.000 per arbeider en per jaar.

Aan het slot van het onderzoek is een vergelijking gemaakt tussen het particulier verbruik en het netto-inkomen per arbeider in 1954. Aan de hand van de eerder genoemde koopkrachtpariteiten op basis van het Europees pakket zijn de O.E.E.C.-gegevens betreffende het particulier verbruik in de betreffende landen omgerekend. De verkregen cijfers zijn in de volgende tabel weergegeven.

Wordt voor deze cijfers de variatiebreedte berekend (dat is de som van de afwijkingen in pCt. van de som van de oorspronkelijke cijfers) dan blijkt deze voor het verbruik 24 pCt. te bedragen, tegenover achtereenvolgens 14, 12 en 35 pCt. voor de netto-inkomens in de drie industrieën. Afgezien van de ijzerertsminnen waar zich, zoals-hierboven bleek, bijzondere verhoudingen voordoen, liggen de arbeidersinkomens in de landen van de Gemeenschap veel

Particulier verbruik en netto-inkomen per arbeider in 1954

(land met de hoogste stand = 100)

Land	Particulier verbruik	Netto-jaarinkomen per ingeschreven arbeider, gehuwd, zonder kinderen		
		Kolen ondergronds	Staal	Erts ondergronds
West-Duitsland	57	75	73	46
België	100	95	90	—
Frankrijk	96	83	70	87
Italië	41	62	63	45
Nederland	67	96	67	—
Luxemburg	95	—	100	100
Saarland	77	100	71	—

dichter bij elkaar dan van het particulier verbruik kan worden gezegd. Op grond van deze cijfers wordt daarom geconstateerd, dat tenminste in de kolenmijnen en in de staalindustrie gemakkelijker aan de eis van progressieve aanpassing kan worden voldaan dan in de gezamenlijke verbruiksferen van de onderscheidene economieën.

Uit een vergelijking tussen 1953 en medio 1956 blijkt nog, dat in alle industrieën en alle landen van de Gemeenschap de bruto-lonen zijn gestegen, waarbij met uitzondering voor enkele gevallen wat Italië betreft, duidelijk een progressieve aanpassing heeft plaatsgevonden, hetgeen een verheugend en bemoedigend voorteken wordt geacht voor de voortschrijdende integratie.

BOEKBESPREKINGEN

H. van Barneveld: Inleiding tot de algemene assurantiëkennis.

Tweede druk. M. Nijhoff, 's-Gravenhage 1957, 487 blz., f. 15,25 ing., f. 19,75 geb.

Het verschijnen van een tweede druk is een bewijs dat er grote belangstelling voor dit boek bestaat. Hoe kan het ook anders, want het boek is in ons land enig op zijn gebied. Het is populair geschreven en in het bijzonder bedoeld voor oningewijden en leerlingen van assurantiëcursussen.

Bij sommige uitspraken van de auteur zal een specialist wellicht een vraagteken zetten en bij andere met de schrijver van mening verschillen. Voorts zal de vakman het wel betreuren dat de aangehaalde rechterlijke uitspraken niet alle zijn voorzien van de bijzonderheden betreffende de plaats, waar zij in de Ned. jurisprudentie zijn te vinden. Wil men zich verdiepen in lectuur die meer gespecialiseerd is of waarin meer gestreefd is naar zuivere definities, dan kan men die naast het boek bestuderen.

In de tweede druk zijn verscheidene verbeteringen aangebracht, maar er blijven toch nog wel enkele punten over die de schrijver bij de derde druk, die wij zeker verwachten, mogelijk eens wil bezien. Het bekritisieren van zulk een veelomvattend werk als dit is geen eenvoudige zaak. Het is uit dien hoofde en mede om de recensie niet al te lang te laten wachten, dat ik een mijner collega's, de heer H. Bolk, om medewerking heb gevraagd. In samenwerking met hem heb ik een aantal gegevens samengesteld, waarvan enkele hieronder worden vermeld.

Om te beginnen zegt de schrijver (blz. 6): elke verzekering is sociaal. Beter ware het wellicht geweest de verzekering als commercieel bedrijf te belichten en daarnaast de specifieke sociale verzekeringen, die geen commercieel doel hebben maar op sociale wetten zijn gegrond, te behandelen.

Ten aanzien van de Compagnie van Assuradeuren zegt de schrijver (blz. 78), dat zij werd opgericht „ter vervanging van de uitgeschakelde Lloyd's”. Dat is wel enigszins te

sterk uitgedrukt. Overigens maakt de desbetreffende passage de indruk niet geheel af te zijn. Bij de behandeling van Lloyd's (blz. 82) wordt gezegd dat Lloyd's geen tekenende agenten buiten Londen heeft. Zulks is bij sommige syndicaten niet meer het geval.

Sinds de invoering van het vernieuwde Industriële Tarief op 9 juli 1951 is een verwijzing naar de voordien uitgegeven circulaire niet meer gewenst, omdat zij voor zover nodig in het Tarief zijn opgenomen (blz. 125, circulaire no. 86 is opgenomen in Alg. Bepaling 28 en circulaire No. 254, blz. 174, vindt men nu onder Alg. Bepaling No. 3). De genoemde uitzondering inzake onder de Pakhuisovereenkomst vallende goederen (blz. 126) is lang geleden herzien.

De bij de S.-E.R. in de registers A en B ingeschreven tussenpersonen kregen, voor zover zij op 1 juli 1956 werkzaam waren en aan zekere eisen voldeden, slechts voorlopige dispensatie voor de schaderegelingscourtagé. Over de definitieve toestemming werd eerst beslist na aanvraag. Een en ander heeft de schrijver niet volledig weergegeven (blz. 142).

Bij de bespreking van The Hague Rules (blz. 157) werd niet vermeld, dat zij in 1956 in onze wet zijn opgenomen (art. 468 W.v.K. e.v.).

Voor hypotheek-verzekering, te lezen hypothecair belang verzekering, wordt verwezen naar art. 297 W.v.K. (blz. 207). Deze verwijzing zonder meer lijkt ons niet duidelijk, omdat dit artikel juist bedoelt de belangen van de hypotheekhouder te beschermen, maar deze bescherming gaat niet ver genoeg. De schrijver meent, dat de benaming hypothecair belang verzekering (blz. 457) niet geheel juist is, doch zegt niet waarom. Hypotheekverklaringen volgens model 0 mogen alleen afgegeven worden aan bij de Hypotheekovereenkomst aangesloten rechtspersonen, doch de schrijver verkondigt een afwijkend standpunt (blz. 463).

De deponering van de Rotterdamse en Amsterdamse Beursbrandpolissen geschiedde voor beide op 25 oktober 1954 en voor de eerste niet op 25 december 1954 (blz. 219). Dit zou op een 1e Kerstdag zijn gebeurd?

De auteur spreekt van Declaratie- of Open polis (blz. 223). Dit is niet juist. In het Industriële Tarief worden deze twee naast elkaar vermeld (zie Alg. Bepaling No. 21). Dat Lloyd's alleen vóór de oorlog „adjustable (declaration)-policies” afgaf, klopt niet met de werkelijkheid. Zij worden momenteel evengoed afgegeven.

De bepaling dat de verzekering niet van kracht is indien en voor zover er een andere verzekering is, die van kracht zou zijn als die van de verzekeraar, die de regel stelde, niet bestond (blz. 238), is door het gerecht voor bepaalde gevallen afgewezen (N.J. 1946 No. 769). Het voorbeeld van de juwelenpolis (blz. 239) gaat o.i. niet op. Hierbij verwijst de schrijver naar art. 226 W.v.K. (ook in de index). Dit moet zijn art. 266 W.v.K.

Transportgoederenverzekering kan voor de volle waarde geschieden (blz. 271). De volle waarde mag verhoogd worden met de vracht, doch niet met de verwachte winst, zoals de schrijver zegt. De winst dient afzonderlijk te worden opgegeven (art. 615 W.v.K.).

De brandpolis zondert niet één gevaar uit — de schrijver vermeldt nl. alleen molest (blz. 291) — doch verscheidene, bijv. ook aardbeving, vulkanische uitbarsting en voor zover de Beursbrandpolis betrekking heeft op voorwerpen buiten het Rijk in Europa, gaat deze nog verder.

De schrijver spreekt enkele malen van het nieuwe recht (blz. 297 en 323). Een korte toelichting ware wel gewenst. Thans lijkt deze verwijzing ook nog wel wat voorbarig.

Art. 281 W.v.K. slaat niet op premierestitutie in gevallen van verkoop. Niettemin verwijst de auteur daarnaar (blz. 321).

Bij de behandeling van de no-claim bonus (blz. 346) zegt de schrijver dat de verzekerde, indien hij schadevrij gereden heeft, een percentage van de premie terugkrijgt. Dit geschiedt op de premie van het komende jaar, wanneer de verzekering dus wordt gecontinueerd.

Bij de bespreking van een berovingsgeval (blz. 383), dat zich in januari 1945 te Rotterdam heeft voorgedaan, vermeldt de schrijver als ligplaats van de boot van Van der Schuyt: de Walenburgerweg hoek Stationssingel. De boot lag echter aan de Oosterkade. Hier lijkt het wel of de drukker deze aanduiding in de verkeerde volgorde zette.

Sprekende over de bescheiden die volgens de Beursbrandpolis bij een schade moeten worden overhandigd, zegt de auteur (blz. 422): „Deze bescheiden zijn in het algemeen het expertise-rapport, de scheepsverklaring, het connoissement enz.” Dit is een te grote sprong. Daar moet waarschijnlijk tussen „bij transportschaden”.

In een beschouwing over hypotheek wordt gezegd: „Hoewel schepen geen onroerende goederen zijn kan er toch wel een hypotheek op gesloten worden (blz. 453). Dit moet zijn: gegeven worden. De geldschietter geeft het geld en neemt de hypotheek. Het lijkt ons wel dienstig te vermelden dat volgens art. 318 W.v.K. de daarin genoemde bevoorrechte inschulden gaan boven hypotheek.

Niet alleen het Pakhuistarief (overeenkomst) kent de zgn. verpandingsclausule (blz. 464) maar oök het Industriële Tarief.

Bij de herverzekering vermeldt de schrijver (blz. 476), dat in 1935 en 1936 resp. 23 en 15 posten als onverzekerbaar uit de markt werden genomen en dat dit dus verliesposten voor Lloyd's waren. Als Lloyd's als herverzekeraar optrad, waren dit dan juist géén verliesposten voor Lloyd's, maar wel voor degenen, die zich wensten te herverzekeren?

Bij de doorlezing van het boek vonden wij het jammer dat bij het gereedmaken van de tweede druk niet wat meer aandacht is gegeven aan drukfouten en enkele verkeerde woorden, vooral omdat vele cursisten en oningewijden het boek in handen krijgen.

Ten slotte willen wij echter naar voren brengen, dat men dankbaar mag zijn dat een tweede druk van het boek is verschenen en dat de heer Van Barneveld zich de moeite heeft getroost deze te bewerken. Iedereen, die in staat is te beseffen hoeveel literatuur moet zijn doorgewerkt om de talrijke gegevens, beschouwingen en citaten op een dergelijke wijze te verzamelen, zal ongetwijfeld bewondering hebben voor het in het boek vervatte resultaat.

Rotterdam.

R. A. HAVERKORN VAN RIJSEWIJK.

Mr. W. J. van Eijkern en Mr. G. J. Balkenstein: De Wet op de Bedrijfsorganisatie. Tweede druk. N. Samsom N.V., Alphen aan den Rijn 1955, XV + 341 blz., f. 18,50.

Toen ik in het nummer dd. 5 juli 1950 van dit blad de eerste druk van het onderhavige werk besprak, wees ik erop, dat dit niet anders en niet meer beoogde dan een beschrijving te geven van het positieve recht, dat in de wettelijke regeling op de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie is neergelegd, terwijl de maatschappelijke, economische en politieke achtergrond alleen daar ter sprake werd gebracht, waar dit voor een juist begrip van de visie van de wetgever wenselijk scheen. Dit karakter van het

boek is gelijk gebleven in de tweede druk, waarvan het voorwoord is gedateerd op 17 maart 1955. Ook hiervoor geldt dus, dat dit commentaar eer de jurist dan de econoom zal interesseren, al heeft het voor de laatste ongetwijfeld de waarde van een vakkundig gericht en helder zijlicht.

Terecht memoreren de schrijvers in hun voorwoord bij de tweede druk, dat in de vijf tussen beide uitgaven verlopen jaren veel is gebeurd, waardoor de met de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie verband houdende vraagstukken een veel concreter gestalte hebben gekregen. Moest de eerste druk noodzakelijkerwijs nog de vergelijking oproepen met een geraamte, van leven uiteraard gespeend, in deze tweede druk dringt zich dit daarentegen reeds op vele plaatsen aan de lezer op. Hier en daar en overal komt de praktijk nu naar voren.

De schrijvers hebben daarom op vele plaatsen de tekst moeten herzien. Sommige onderdelen zijn zelfs geheel omgewerkt. Het voorwoord verwijst naar de afdeling, welke op de Sociaal-Economische Raad betrekking heeft en naar de eerste afdeling, welke het karakter heeft van een inleiding. Het wil voorkomen, dat vooral de laatstbedoelde afdeling daardoor aan leesbaarheid en belangwekkendheid heeft gewonnen.

Doordat het herziene werk eerst thans aan de beoordelaar wordt voorgelegd, wekt het mede de negatieve indruk, hoeveel in de twee na zijn verschijning reeds weder verlopen jaren is gebeurd. Bij de lezing bijv. van de opmerkingen over de adviserende taak van de S.-E.R. heeft men even het gevoel door het schemerduister te trekken, vermeld als men intussen is door de opmerkelijke beschouwingen, welke 's Raads voorzitter daaromtrent in de aanvang van dit jaar heeft gehouden in aansluiting aan de polemiek, welke zich had ontwikkeld over het éénstemmighedsprobleem, zoals dit was ontstaan naar aanleiding van het bestedingsadvies. Zo doet zich de behoefte aan een derde druk reeds gevoelen!

In het achtste hoofdstuk wordt de lezer een ogenblik opgeschrikt door een nieuw woord, in de opschriften van de eerste druk nog onbekend, het „medebewind”. Bij nadere kennismaking blijkt het hier echter slechts te gaan om de promotie van een synoniem, uit de bescheidenheid van de tekst gepromoveerd tot naam voor een hoofdstuk, als zodanig het woord „zelfbestuur” verdringende en terugwerpende in de tekst. Moet deze verschuiving in de terminologie ook ideologisch gezien worden in verband met de toch altijd forsere toon van het woord „bewind” dan die van het meer placide begrip „bestuur”?

Ook voor deze tweede druk, welke bepaald aan waarde heeft gewonnen, geldt, dat niet-juristen, die belang hebben bij deze stof, met vrucht kennis zullen nemen van beschouwingen op een aan het hunne palend terrein.

De keurige registers mogen nogmaals worden geprezen.

Rotterdam.

Mr. W. F. LICHTENAUER.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

De geldmarkt vertoonde de afgelopen week een gemengd beeld, in zoverre sommige geldgevers krap zaten en een stevig beroep op de Centrale Bank moesten doen, terwijl andere daarentegen middelen over hadden. Hoewel dit laatste meebracht, dat callgeld niet moeilijk te krijgen was, en 3 pCt. noteerde, terwijl er op de markt ook wel kopers voor schatkistpapier waren te vinden, bijv. tegen $3\frac{5}{8}-3\frac{11}{16}$ pCt. voor driemaands papier, werd het leeuwedeel van de

overtollige middelen toch niet voor dergelijke markttransacties aangewend. De betreffende instellingen accumuleerden nl. grotere tegoeden bij de Centrale Bank dan de voor hen geldende minimum-kasreserves, ten dele om latere tegenvallers te kunnen opvangen, ten dele ook om te kunnen inschrijven op de jongste tender bij de Agent.

De ruime kaspositie van bovengenoemde geldgevers was vnl. toe te schrijven aan grote betalingen — o.a. de aflossing van f. 100 mln. vervallen schatkistbiljetten — door het Rijk, dat het daardoor de afgelopen week uit liquiditeitsoogpunt zwaar te verantwoorden had. Volgens de weekstaat van 1 juli had de Schatkist die dag f. 149,1 mln. bij De Nederlandsche Bank opgenomen, latende een marge van zegge en schrijve f. 0,9 mln. t.o.v. het hiervoor geldende maximum van f. 150 mln. Hierna vond inmiddels op 5 juli de bovenverleerde tender plaats, waarbij voor f. 62 mln. driemaands promessen tegen een disconto van $3\frac{11}{16}$ pCt. werd toegewezen, terwijl de schrijvende nood van de Schatkist voorts gelenigd zal zijn door na de ultimo binnenkomende belastingpenningen.

De financiering van de woningbouw met kort en zeer kort geld heeft thans zulke proporties aangenomen — de vlottende gemeenteschuld bedraagt momenteel ca. f. 1.500 mln. — dat de Regering besloten heeft hieraan een halt toe te roepen. Hiermede komt (vermoedelijk) een einde aan een merkwaardige ontwikkeling op de geldmarkt die haar oorsprong vond in het destijds afschaffen door de Regering zelve van de maximum-rente voor kasgeldleningen, gepaard gaande met het rigoureuze en tot in details handhaven van de maximum-rente voor langlopende gemeenteleningen op een niveau verre beneden de markt-rente.

Evenmin als het verbazingwekkend is, dat het gas stroomt uit een gaatje, geprikt in een gevulde luchtballon, was het verwonderlijk — en naar men moet aannemen zelfs de bedoeling van de Regering — dat een stroom van middelen zich richtte op deze „vrije sector”. Voor belangrijke bedragen traden hierbij als geldgevers industriële, verkeers- en andere bedrijven op, die deze middelen normaliter bij banken aanhielden doch die, teneinde een hogere rente (5 à $5\frac{1}{2}$ pCt. per jaar) te maken, hun banken in de steek lieten.

De kapitaalmarkt.

In Wallstreet was gedurende de afgelopen week alle leed vergeten en vergeven. Het aandelenkoersniveau liet in zijn opmars het jongste dieptepunt stukken achter zich, welke stijging in Amsterdam prompt door de internationals werd overgenomen.

Het verstrijken van de halfjaarsultimo gaf aanleiding tot het werpen van diverse terugblikken. De (nominale) aandelenomzet in het eerste halfjaar 1957 vertoonde ten opzichte van de overeenkomstige periode van 1956 een daling (nl. van f. 269 mln. tot f. 226 mln.), maar doordat het koersniveau in het eerste semester van 1957 hoger was dan in 1956, was het verstreken halfjaar ten aanzien van de reële aandelenomzet minder in het nadeel, of zelfs in het voordeel.

Met betrekking tot het aandelenkoersniveau gaven de indexcijfers van A.N.P.-C.B.S. tussen ultimo december 1956 en ultimo juni 1957 de volgende ontwikkeling te zien: algemeen + 18 pCt.; industriële + 25 pCt.; (binnenlandse) industrie + 3 pCt.; scheepvaart — 4 pCt.; banken — 11 pCt.; Indonesische fondsen + 2 pCt. De internationals deden het derhalve ook bij deze vergelijking het best.

Het door de Rotterdamsche Bank per het einde van elk kwartaal berekende aandelenrendement bedroeg per ultimo juni 1957 6,2 pCt. tegen per einde juni, september en december 1956 en maart 1957 achtereenvolgens 5,3,

5,4, 5,8 en 6,1 pCt. De stijging, die dit rendement sinds september 1955 (toen het 4,4 pCt. bedroeg) vertoont, duurt derhalve nog steeds voort, al was zij de laatste tijd relatief klein.

Op de obligatiemarkt was aan de emissie van f. 25 mln. obligaties der Export-Financiering-Maatschappij, ondanks het niet onaantrekkelijke rendement van ca. $5\frac{1}{4}$ pCt. en de niet-aflosbaarheid gedurende de eerste elf jaar, geen groot succes beschoren, daar de inschrijvingen geheel werden toegewezen. Wellicht houdt deze uitslag verband met het vrij plotseling toegenomen gevoel van onzekerheid dat op de obligatiemarkt ontstond in verband met de toekomst van de woningbouwfinanciering, in welk verband geruchten over rijkspremieleningen en zelfs over afschaffing van het rentegamma de ronde deden.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	21 juni 1957	28 juni 1957	5 juli 1957
Algemeen		235,2	234,6	239,2
Internat. concerns		344,0	344,3	355,0
Industrie		155,7	154,5	154,5
Scheepvaart		158,8	158,5	159,1
Banken		117,0	115,7	114,6
Indon. aand.		108,2	105,4	102,8
Aandelen				
Kon. Petroleum		f. 217,80	f. 219,70	f. 228,30
Unilever		471	470	479
Philips		296½	289	303
A.K.U.		198	198½	196¾
Kon. N. Hoogovens		312½	302	312
Van Gelder Zn.		195¾	190	193½
H.A.L.		178	178¾	181½
Amsterd. Bank		203½	204¾	203
H.V.A.		127½	125½*	123
Staatsfondsen				
2½ pCt. N.W.S.		60	59½	59¾
3½ pCt. 1947		86½	86½	86¾
3¼ pCt. 1955-I		85	85½	84½
3 pCt. Grootboek 1946		85½	85	84¾
3 pCt. Doflaarlening		95¾	95¾	94¾
Diverse obligaties				
3½ pCt. Gem. R'dam 1937 VI ...		88½	87¾	88
3¼ pCt. Bk.v.Ned.Gem.1954 II/III		80½	80¾	80¾
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen		87	87	85¾
3½ pCt. Philips 1948		90	88½	90
3¼ pCt. Westl. Hyp. Bank		83¾	83¾	83¾
New York				
Aandelenkoersgemiddelde				
Dow Jones Industrials		500,0	503,3	516,9

*) Ex dividend.

J. C. BREZET

Grote instelling op het gebied van de

sociale verzekering

roept sollicitanten op ter uitbreiding van de bestaande éénhoofdige

directie

Hiervoor komen niet alleen zij in aanmerking, die over een grondige kennis van de sociale verzekering beschikken, maar ook degenen, die deskundig zijn op het terrein van de interne organisatie.

Gegadigden moeten in staat en bereid zijn in collegiaal verband leiding te geven aan een omvangrijk apparaat.

Brieven onder C.A. 3448, Adv.Bur. De la Mar, Amsterdam.

Telefoon-
nummers
41331
en
45912

stelt bedrijven, welke niet over een eigen ponskaarteninstallatie beschikken, in de gelegenheid toch van de voordelen van het ponskaartensysteem te profiteren.

NIEUWE HERENGRACHT 31, AMSTERDAM-C.

Maak gebruik van de rubriek

„VACATURES”

voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties, dat deze annonces ten gevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend; begrijpelijk: omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!

Een blik aan boord van „de Groene Draeck”, het lemsteraakjacht dat door Varend Nederland aan Prinses Beatrix wordt aangeboden, gunt U het boek

**PRINSESSEJACHT
DE
GROENE DRAECK**

Met verrassende illustraties. Tal van (exclusieve) foto's, aquarellen, interieurschetsen in de werkelijke kleuren, een open-gewerkte langsdorsnege en een grote panorama-foto van de Vlootshouw te Muiden, maken deze uitgave tot een boek van allure.

Op zwaar kunstdruk — gebonden in fraaie band. Verschijnt in juli 1957. Reserveer nu Uw exemplaar à f 9,50.

Bestellingen aan de boekhandel of aan de uitgever

**N.V.
Kon. Ned. Boekdrukkerij
H. A. M. ROELANTS
Schiedam**

DE TWENTSCHE BANK N.V.

Gecombineerde Maandstaat op 30 juni 1957

Kas, Kassiers en Dag-geldleningen . . . f	73.272.949,80	Kapitaal f	49.000.000, -
Nederlands		Reserve „	21.000.000, -
Schatkistpapier „	438.800.000, -	Bouwreserve „	1.000.000, -
Ander Overheidspapier „	46.073.100, -	Deposito's op Termijn „	293.295.608,66
Wissels „	25.081.552,14	Crediteuren „	718.131.907,18
Bankiers in Binnen- en Buitenland. „	37.687.710,47	Geaccepteerde Wissels „	1.128.282,03
Effecten, Syndicaten en Waarden. „	42.785.652,30	Door Derden	
Prolongaties en Voor-schotten tegen Effecten „	35.305.935,74	Geaccepteerd „	1.449.077,88
Debiteuren „	400.536.498,69	Overlopende Saldi en Andere Rekeningen „	26.417.710,55
Deelnemingen (incl. Voorschotten). „	6.879.187,16		
Gebouwen. „	5.000.000, -		
	<u>f 1.111.422.586,30</u>		<u>f 1.111.422.586,30</u>

Op het hoofdkantoor van de
Bedrijfsvereniging voor het agrarisch bedrijf

Zeekant 35 - Scheveningen

is vacant de functie van

sous-chef

van de bureau-afdeling Contact en Controle.

Voor de vervulling van deze functie zijn vereist:

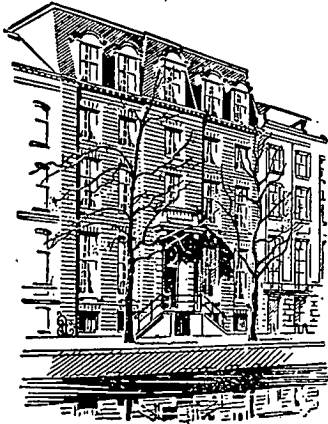
- gedegen kennis van de sociale verzekeringswetten;
- ruime ervaring in de toepassing van deze wetten alsmede in de administratieve werkzaamheden, daaraan verbonden.

Sollicitaties, uitsluitend schriftelijk, te richten aan de Directeur van genoemde Bedrijfsvereniging. Persoonlijk onderhoud alléén na oproeping.

Robbers en van den Hoogen.

WIJKOPERS SINDS 1842 - VELPERWEG 23 ARNHEM - TELEFOON K 8300 - 24377

Voor Uw aan- en verkopen van effecten,
voorlichting inzake beleggingen,
bewaarneming, safe-deposit
en

AL UW ANDERE BANKZAKEN IN BINNEN- EN BUITENLAND:

HANDEL-MAATSCHAPPIJ

H. Albert de Bary & Co. N.V.

HERENGRACHT 448 - 454, AMSTERDAM

vacatures

DE N.V. NEDERLANDSCHE SPOORWEGEN

vraagt voor haar exploitatieve organisatie op de lijnen

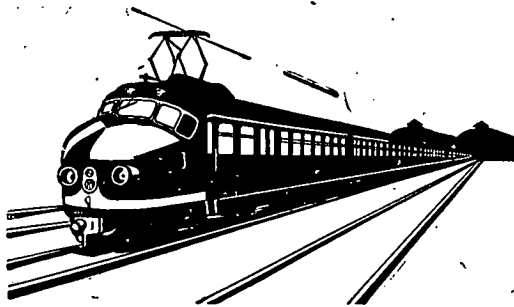
JONGE ACADEMICI VAN VERSCHILLENDE STUDIERICHTINGEN

In aanmerking komen o.a.:

- A. ingenieurs (T.H. Delft of gelijkwaardige opleiding)
- B. economen, juristen, afgestudeerden uit de sociale richtingen.

Uitvoerige sollicitaties met foto te richten aan de
Dienst van Personeelzaken der N.V. Nederlandsche
Spoorwegen, 2e Afdeling, Utrecht.

Op de enveloppe in de linkerbovenhoek vermelden
nr. 16/3.

HET NEDERLANDS VERKEERSINSTITUUT,
Statenplein 2, Den Haag, vraagt twee

WETENSCHAPPELIJKE MEDEWERKERS

bij voorkeur doctorandi in de economie.

Een hunner zal in het bijzonder met de bestudering
van stedelijke verkeersproblemen worden belast.

Sollicitaties worden zo spoedig mogelijk ingewacht
bij de directeur, ook van hen die eerst over enige
maanden in dienst kunnen treden.

beschikbare krachten

Mr. IN DE RECHTEN

64 jaar, pensioenger., zeer vitaal, adm., financ. en economisch
onderlegd, moderne en Scandinavische talen beheersend,

zoekt een hem passende functie

bijv. als secretaris. Liefst Amsterdam-Utrecht of omgeving.
Br. onder no. ESB 28-2, postbus 42, Schiedam.

Laat Uw
reisbureau
het U
voorrekenen

**vliegen is goedkoper
dan U denkt!**

De KLM verbindt
118 steden in 74 landen

KLM

KONINKLIJKE LUCHTVAART

MAATSCHAPPIJ

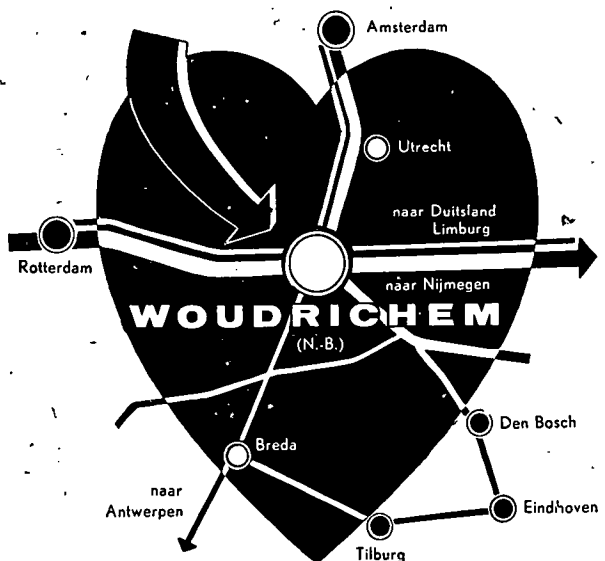
BOUWRIJP

INDUSTRIETERREIN

3.5 hectare
arbeidskrachten en
woningen beschikbaar

met loswal
aan Maas, Waal
en Merwede

in het **HART** van het land

Vlakbij de nieuwe snelweg (met brug '58) Utrecht-Breda
aan de waterveg Rotterdam-Duitsland (Limburg)

Aanvragen: Gemeentebestuur Woudrichem (N.B.) - Tel. 0 1833-417

vacatures

indola
RIJSWIJK (Z.H.)

Wij zoeken voor spoedige
indiensttreding een

COMMERCIËEL MEDEWERKER

voor onze afdeling Export.

Zijn taak zal hoofdzakelijk gelegen zijn in het zelfstandig bewerken van landen en omvat in de eerste plaats het behandelen van desk.-affaires, terwijl bij gebleken geschiktheid op de voet volgen van de zaken; door middel van reizen, niet uitgesloten is.

Vereisten: goede kennis van de moderne talen, dynamische persoonlijkheid, verkooptalent, goed geheugen, ervaring op het gebied van de export.

Leeftijd 25 tot 35 jaar.

Eigenhandig geschreven sollicitaties met uitvoerige gegevens en voorzien van pasfoto worden gaarne ingewacht bij de afdeling Pers.zaken, Handelskade, Rijswijk Z.-H.